

Ważne jest by nigdy
nie przestać pytać.
Ciekawość nie istnieje
bez przyczyny.
Wystarczy więc, jeśli
*Spróbujemy zrozumieć, choć
Trochę tajemnicy każdego dnia.
Nigdy nie trać świętej ciekawości
Kto nie potrafi pytać
nie potrafi żyć*
Albert Einstein

ABSTRAKCJA

PROGRAM INNOWACYJNY

DLA KLAS I LO

Stanowiący część Programu pt. „Bliżej świata- od konkretnego do abstrakcji”

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ W SKŁADZIE:

**Agnieszka Jedlińska-Kawska,
Joanna Dłuska
Joanna Drzewiecka
Kinga Woniakowska
Alina Siemianowska – Bloch
Maria Drzewiecka
Joanna Michalska-Wentowska,
Katarzyna Gerlach
Justyna Kranc**

Bydgoszcz 2010

SPIS TREŚCI

TOM IV

WPROWADZENIE	03
ZAJĘCIA GRUPOWE	
Kinoterapia	05
Socjoterapia	16
Nordic Walking	18
Terapia metodą Tomatisa	24
PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE ZAJĘĆ	36
ZAJĘCIA INDYWIDUALNE	
Rehabilitacja wzroku	47
Orientacja w przestrzeni	69
Logoterapia	77
Psychoterapia	82
Terapia pedagogiczna	86
PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE ZAJĘĆ	89

WPROWADZENIE

Program przeznaczony dla klasy pierwszej Liceum Ogólnokształcącego ma w naszym założeniu przygotować dojrzałego odbiorcę kultury, człowieka świadomego swoich mocnych i słabych stron, ciekawego świata i rozumiejącego procesy w nim zachodzące.

Osoby niewidome i słabo widzące mają często problem z wyrażaniem emocji, a także z ich właściwym zrozumieniem. Poprzez kontakt z dziełami filmowymi wybranymi specjalnie pod tym kątem, a także poprzez terapię indywidualną i grupową pragniemy pomóc młodym osobom na właściwe ich odczytywanie.

Planowane są zajęcia grupowe: kinoterapia (cinema therapy – celem jest twórcze rozwiązywanie problemów, uwalnianie zablokowanych uczuć i uświadamianie własnego potencjału), socjoterapia, Nordic walking, zajęcia metodą Tomatisa; przewidziano warsztaty dla nauczycieli z zakresu deskrypcji (opis dzieł sztuki dla niewidomych). W zależności od potrzeb prowadzone będą terapie indywidualne: logoterapia, psychoterapia, terapia pedagogiczna, orientacja przestrzenna, rehabilitacja wzroku.

Terapie wspomagające program powinny spowodować wzrost umiejętności w zakresie orientacji przestrzennej, umiejętności odczytywania różnych komunikatów, wzrost predyspozycji osobowościowych i samooceny, a przez to lepsze odnalezienie się absolwentów liceum na rynku pracy. Korelacja technik diagnozy i kształcenia pozwoli na wszechstronny rozwój ucznia.

Autorki

ZAJĘCIA GRUPOWE

KINOTERAPIA

Od świata filmu do poznania siebie

AUTORZY: *Joanna Dtuska , Agnieszka Jedlińska-Kawska*

Konsultacja naukowa: *dr Mariusz Guzek*

1. Informacja wstępna – co to jest kinoterapia?

Kinoterapia jest podejściem wspierającym tradycyjną terapię i polega na wykorzystywaniu wpływu filmu na odbiorców. Jest zaliczana do arteterapii. Kinoterapia lub inaczej filmoterapia narodziła się w Stanach Zjednoczonych, a jej pierwsze definicje pojawiły się w latach 90 - tych XX wieku.

Ten rodzaj terapii skierowany jest do wszystkich osób, które mają trudności interpersonalne, poczucie inności, lęk czy depresję.

Dzięki kinoterapii osoby z takimi problemami potrafią radzić sobie w nieoczekiwanych sytuacjach, ze stresem lub zrozumieć otaczający je świat i trudności życiowe.

Naszym zamierzeniem jest także właściwy odbiór dzieła filmowego, zrozumienie kontekstów literackich i filozoficznych, a także wykorzystywanie w myśleniu symboli i metafor z czym uczniowie niewidomi i słabo widzący mają więcej problemów niż osoby pełnosprawne.

Stąd zaplanowane zajęcia mają rozwijać uczniów zarówno jeśli chodzi o samopoznanie, jak i umożliwić im lepszy kontakt z dziełami kultury.

2. Cele programu

Ogólne cele programu:

- przygotowanie do świadomego i krytycznego odbioru dzieł kultury, wykształcić umiejętność przystosowania elementów świata przedstawionego w sztuce do rzeczywistości (asocjacyjność);
- przygotowanie uczniów do życia w świecie współczesnym, gdzie dominantą kulturową jest ikoniczność sztuki, poprzez wykształcenie kompetencji komunikacyjnych w zakresie odbioru i tworzenia różnych komunikatów (zastosowanie w sytuacjach typowych i problemowych).

Cele szczegółowe:

- poszerzenie wiedzy o świecie;
- wykształcenie umiejętności wiązania rozmaitych dyscyplin humanistycznych, dostrzegania korelacji np. między historią, filozofią, sztuką czy socjologią;

- motywowanie do działania, rozwijanie ekspresji twórczej ucznia;
- wykształcenie umiejętności przenoszenia i zastosowania wiedzy o świecie wyniesionej z poznanych tekstów kultury, na sytuacje typowe i problemowe w życiu codziennym;
- rozwijanie zainteresowań i zdolności ucznia poprzez uświadomienie mechanizmów tworzenia sztuki teatralnej czy filmowej;
- wykształcenie nawyku i potrzeby systematycznego kontaktu z kulturą;
- wykształcenie umiejętności słuchania i oglądania w celu wyciągania wniosków i formułowania ocen;
- rozpoznawanie intencji nadawcy, otwarcie na nadawcę i jego sposób widzenia świata, a także polemizowanie;
- rozpoznawanie różnych typów wypowiedzi w odmiennych dziedzinach sztuki;
- rozróżnianie podstawowych wyróżników kodu różnych dziedzin sztuki, niezbędnych do świadomego odbioru;
- rozpoznawanie analogii, kontekstów, nawiązań;
- rozpoznawanie wartości uniwersalnych, wpisanych w teksty kultury;
- umiejętność nazywania uczuć, wrażeń, formułowania sądów ze świadomością wartościowania i odpowiedzialności za słowo.

Cele rewalidacyjne i terapeutyczne:

- inspiracja do twórczego rozwiązywania długoletnich problemów, uwalnianie nieświadomych i zablokowanych uczuć;
- wykorzystanie metafory i symbolu do wywoływania terapeutycznej zmiany;
- uświadamianie uczniom własnego potencjału i pomaganie w ustalaniu priorytetów, wartości;
- wykształcenie w procesie poznawania świata poprzez sztukę system wartości, którymi będzie kierował się uczeń;
- doprowadzenie do osiągnięcia przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej;
- pobudzanie do samodzielnego poszukiwania wartości w różnych dziedzinach kultury, sztuki i nauki;
- uświadamianie istnienia technik komunikowania pozawerbalnego i możliwości wyboru tychże technik, a także wykształcenie umiejętności stosowania ich w „teatrze życia codziennego”

- pogłębianie świadomości na własny temat, umiejętności nazywania uczuć, wrażeń, formułowania sądów ze świadomością wartościowania i odpowiedzialności za słowo (samopoznanie).

3. Osoby objęte programem

Program jest przeznaczony do realizacji w klasie pierwszej XVIII Liceum Ogólnokształcącego w roku szkolnym 2010/2011.

Z naszego doświadczenia wynika, że uczniowie w tym wieku wchodzą w dorosłe życie, mierzą się z rzeczywistością i często sobie z nią nie radzą. W rozwiązywaniu problemów nie zawsze otrzymują wsparcie w domu. Sytuacje trudne naturalne dla osób pełnosprawnych są „nie do pokonania” w przypadku osób z różnymi dysfunkcjami.

Realizacja programu jest skoordynowana z działaniami socjoterapeuty, psychologa, pedagoga i innych rewalidantów w zależności od indywidualnych potrzeb uczniów.

4. TREŚCI

Moduły

1. Historia filmu
2. Gatunki filmowe
3. Język filmu
4. Telewizja jako forma kultury

A. Historia filmu.

Cele ogólne:

- poszerzenie wiedzy o kulturze i świecie;
- nabycie kompetencji odbiorczych;
- wyrobienie wrażliwości estetycznej;
- ukazanie ewolucji sztuki filmowej jako reakcji na zmiany zachodzące w świecie XX wieku;
- odczytywanie dzieła filmowego w kontekstach;
- kształtowanie umiejętności analizy i syntezy zjawisk kulturowych.

Cele rewalidacyjne i terapeutyczne:

- porozumiewanie
- werbalizacja potrzeb, postaw, poglądów
- postawy asertywne
- postawy aktywne
- wyrażanie siebie poprzez działanie

Efekty zamierzone

Uczeń potrafi:

- świadomie odbierać dzieło filmowe;
- odczytać intencje autora i skonfrontować je z ekranowym rezultatem;
- zrecenzować dzieło filmowe;
- usytuować dzieło w kontekście politycznym, społecznym i estetycznym
- porozumiewać się z innymi,
- werbalizować swoje poglądy, potrzeby,
- bronić swoich poglądów i wartości w kulturalnej dyskusji,
- aktywnie uczestniczyć w życiu klasy i szkoły

Formy i metody:

- wykłady
- prezentacja audiowizualna
- dyskusja

B. Gatunki filmowe

Cele ogólne:

- nabycie kompetencji odbiorczych (rozpoznawanie genologiczne);
- uświadomienie synkretyczności i hybrydyzacji współczesnych komunikatów filmowych;
- wykształcenie sprawności w wyszukiwaniu gatunkowych kontekstów interdyscyplinarnych (literatura, sztuki plastyczne, muzyka, polityka).

Cele rewalidacyjne i terapeutyczne:

- kształtowanie postaw wobec siebie i świata
- odporność na sytuacje stresowe
- eliminowanie bezradności i bierności
- eliminowanie agresji

Efekty zamierzone

Uczeń potrafi:

- rozpoznać na podstawie komponentów dzieła filmowego właściwy gatunek;
- znaleźć dominantę genologiczną;
- rozpoznać konteksty związane z celem i sposobem ukazania świata przedstawionego w dziele filmowym;

- sklasyfikować dzieło filmowe i uzasadnić swój wybór.
- radzić sobie w sytuacjach problemowych i stresowych
- otworzyć się w kontaktach z innymi
- panować nad emocjami
- eliminować ze swoich reakcji agresję
- reagować na agresję
- podejmować decyzje i przyjmować za nie odpowiedzialność
- znaleźć sposoby rozwiązywania sporów

Formy i metody:

- wykłady,
- prezentacja audiowizualna,
- dyskusja.

C.Język filmu

Cele ogólne:

- podniesienie kwalifikacji w zakresie analizy dzieła filmowego;
- umiejętność eksplikowania zamysłów realizacyjnych kończących się napisaniem scenariusza bądź scenopisu;
- poznanie technik i terminologii z zakresu realizacji komunikatu audiowizualnego.

Cele rewalidacyjne i terapeutyczne:

- kształtowanie postaw wobec siebie (samopoznanie, wrażliwość moralna, podejmowanie decyzji)
- kształtowanie postaw wobec innych (odpowiedzialność za drugiego człowieka, empatia, poszanowanie indywidualności, właściwe relacje międzyludzkie)
- kształtowanie postaw wobec świata

Efekty zamierzone

Uczeń potrafi:

- nazwać poszczególne elementy warsztatu filmowego;
- powiązać technikę filmową z artystycznym i społecznym przesłaniem filmu;
- posługiwać się w poprawny sposób terminologią z zakresu wiedzy o filmie;
- usytuować technikę realizacyjną w kontekście organizacji świata przedstawionego;
- skonstruować scenariusz filmowy, telewizyjny, neomedialny z wykorzystaniem podziału na audiosferę i videosferę;
- uczestniczyć w tworzeniu kultury

- ocenić swoje dobre i złe strony
- współczuć
- współistnieć bezkonfliktowo pomagając innym,
- okazać zrozumienie i tolerancję dla odmienności,
- pracować w grupie,
- rozwiązywać spory,
- negocjować
- dostrzegać i szanować wartości świata kultury i natury
- uczestniczyć w tworzeniu kultury

Formy i metody:

- wykłady
- prezentacja audiowizualna
- dyskusja
- ćwiczenia

D. Telewizja jako forma kultury

Cele ogólne:

- poznanie specyfiki funkcjonowania telewizji w obrębie środków masowego komunikowania;
- rozpoznawanie języka telewizyjnego w realizacji form widowiskowych;
- poznanie swoistości telewizyjnej tradycyjnych gatunków audiowizualnych: teatr telewizji, telewizyjny film fabularny i dokumentalny;
- rozróżnienie specyfiki dziennikarstwa telewizyjnego od dziennikarstwa prasowego i radiowego;
- zapoznanie z perspektywami rozwoju nowych mediów (internet, digitalizacja środków przekazu, kina satelitarne) w systemie komunikacji audiowizualnej.

Cele rewalidacyjne i terapeutyczne:

- samopoznanie
- werbalizacja problemów
- radzenie sobie z zagrożeniami, nałogami
- relacje w najbliższym środowisku
- kierowanie własnym rozwojem

Efekty zamierzone

Uczeń potrafi:

- nazwać poszczególne elementy warsztatu telewizyjnego;
- usytuować technikę realizacyjną w kontekście budowania i przekazywania komunikatu;
- wziąć aktywny udział w tworzeniu filmu reklamowego czy dokumentalnego (np. o problemach współczesnej młodzieży).
- określić swoje wady i zalety
- komunikować się w sytuacjach problemowych
- przeciwstawić się nałogom i walczyć z nimi
- właściwie budować
- relacje unikając konfliktów

Formy i metody:

- wykłady,
- prezentacja audiowizualna,
- dyskusja,
- zajęcia praktyczne.

Proponowane tematy zagadnień bloku „Historia Filmu”

1. Archeologia filmu – próby zatrzymania ruchu w obrazie od naskalnych malowideł poprzez eksperymenty L. Daguera do strzelby kinematograficznej Mareya + prezentacja dokumentalnego filmu o prehistorii kina;
2. Kto był pierwszy T.A. Edison czy L. i A. Lumiere'ów? – od reprodukcji do nieświadomej kreacji czyli co się wydarzyło między „Tańcem żonglera” a „Polewaczem polanym” + projekcja krótkometrażówek Lumier'ów i T. Edisona;
3. Film staje się widowiskiem – G. Melies kontra reszta świata czyli od kiedy możemy mówić o reżyserii + projekcja fragmentów filmów G. Meliesa i S. Portera.
4. Od kiedy kino zaczyna opowiadać – D.W. Griffith i jego narracyjne widzenie filmu czyli co by zrobiło kino gdyby Griffith nie czytał Dickensa + fragmenty „Narodzin narodu” i „Nietoleracji”
5. Wielkość kina wraca do Europy – Skandynawowie i niemiecki ekspresjonizm jako synteza sztuk wizualnych + fragmenty filmów „Skarb rodu Arne” i „Gabinet doktora Caligari”;
6. Nieme kino francuskie czyli między malarskim ekspresjonizmem a eksperymentalną awangardą + fragmenty filmów A. Gance'a i L. Bunuela;
7. Co zawdzięczamy Rosjanom tworzącym kino po rewolucji czyli gdzie by była sztuka filmowa gdyby nie Eisenstein, Pudowkin, Dowżenko + fragmenty filmu „Październik” S. Eisensteina;
8. Narodziny wielkiego przemysłu kinematograficznego w USA czyli czy R. Valentono był naprawdę wielkim aktorem ? – fragmenty filmu „Krew na piasku”;
9. Przełom dźwiękowy końca lat dwudziestych czyli czy pojawienie się dźwięku w kinie zniszczyło jego pierwotną niewinność ? + fragmenty filmu „Deszczowa piosenka”;

10. Kino niemieckie przed nadejściem Hitlera czyli czy filmowcy znad Renu przewidzieli nazizm i II wojnę światową? + fragmenty filmu „M-Morderca”;
11. Kino polskie między branżą rozrywkową a społecznym zapotrzebowaniem przed wybuchem II wojny światowej + fragmenty filmu „Zapomniana melodia”;
12. Kino totalitarne czyli jakie komponenty różniły kinematografię hitlerowską od stalinowskiej + fragmenty filmów „Triumf woli” i Aleksandr Newski”;
13. Nowe postaci w kinematografii brytyjskiej i amerykańskiej: Welles i Olivier jako zapowiedź kina autorskiego + fragmenty filmów: Henryk V” i „Obywatel Kane”;
14. Włoski neorealizm jako rodzaj artystycznej publicystyki czyli jak wygląda kino bez kompromisów + fragmenty filmu „Złodziej rowerów”;
15. Anglicy i Amerykanie koniunkcja postaw i filozofii filmowych po II wojnie światowej + fragmenty filmów: „Spotkanie” i „Najlepsze lata naszego życia”;
16. Kino krajów Europy środkowej czyli czy można zachować niezależność w bloku sowieckim + fragmenty filmów: „Młodość Chopina” i „Cesarski piekarz”;
17. Azja pokazuje swoją tożsamość czyli jak Europa odkryła kino japońskie i dlaczego je tak pokochała + fragment filmu „Rashomon”.
18. Kino włoskie po neorealizmie czyli Antonioni, Fellini, Visconti + fragment filmu „Lampart”;
19. Francuska nowa fala czyli czy możliwy jest model kina idealnego + fragment filmu dokumentalnego „Francuska nowa fala”;
20. Polska szkoła filmowa czyli inspiracje historyczne, plastyczne i literackie w nadwiślańskiej kinematografii + fragment filmu dokumentalnego: „Andrzej Wajda – moje spotkania z historią”;
21. Czeska nowa fala – między anegdotą a epiką czyli kino Europy środkowej przed katastrofą + fragment filmu „Miłość blondynki”;
22. Wielkie widowiska kontra telewizja czyli dlaczego kino amerykańskie zaczęło dominować w świecie + fragment filmu „Dwunastu gniewnych ludzi”;
23. Młodzi gniewni dochodzą do głosu czyli kino brytyjskie lat sześćdziesiątych + fragment filmu „Samotność długodystansowca”;
24. Pojawia się Bergman czyli czy szwedzka kinematografia zaczyna dominować w Europie? + fragment filmu „Siódma pieczęć”;
25. Jak uprawiać wartościowe kino pod biurokratyczną dyktaturą czyli o sytuacji radzieckiego kina w latach siedemdziesiątych? + fragment filmu „Andriej Rublow”;
26. O czym chcieli, a co mówili polscy filmowcy lat siedemdziesiątych czyli czy publicystyczna nazwa kino moralnego niepokoju jest uzasadniona? + fragment filmu „Człowiek z marmuru”;
27. Echa kontestacji kontrkulturowej w amerykańskim kinie czyli dlaczego USA było w Wietnamie? + fragmenty filmu „Hair”;
28. Co się wydarzyło na innych kontynentach czyli jak poznaliśmy kino australijskie, afrykańskie i latynoamerykańskie? + fragmenty filmu „Piknik nad wiszącą skałą”;
29. Kino Europy środkowo-wschodniej czyli nie ma ucieczki od polityki + fragmenty filmun „Mefisto”;
30. Postmodernizm w światowym kinie czyli czy media będą wyznaczać obowiązujące wzorce postępowania + fragment filmu „Urodzeni mordercy”.

Tematy zagadnień bloku „Język Filmu”

1. Podstawowe pojęcia, terminy i asocjacje dotyczące gramatyki języka filmowego – wprowadzenie do problematyki;
2. Kadry, ujęcia, plany – generalne klasyfikacje, podstawowe różnice, funkcje w konstrukcji świata przedstawionego (plan ogólny, pełny, amerykański, półzbliżenie, zbliżenie, detal, ujęcie, przeciwujęcie);
3. Punkty widzenia kamery – kamera skierowana w dół, w górę, odchylona od pionu;
4. Kąty widzenia kamery – deformacja perspektywy, deformacja szybkości ruchu, zmienny kąt widzenia;
5. Głębia ostrości – zastosowanie w ujęciach o różnych planach akcji;
6. Kompozycja kadru – funkcje plastyczne i dramatyczne kompozycji, ramy przestrzenne obrazu filmowego;
7. Ruch obiektu – sztuka ruchu, ruch i bezruch, ruch przedłużony, relacje między ruchem a czasem, ruch przyspieszony, ruch zwolniony, ruch zatrzymany, inwersja ruchu;
8. Ruch kamery – panoramy, panoramy opisowe i dramatyzujące, jazdy kamery, najazd, odjazd, jazda w górę i w dół, jazda równoległa, jazda po krzywiźnie, jazda z panoramowaniem;
9. Deformacje obrazu – nieostrość, miękkość obrazu, negatyw, krzywe zwierciadło, zatarcie obrazu;
10. Zdjęcia specjalne – zdjęcia nakładane i zdjęcia trickowe;
11. Dźwięk w filmie – efekty akustyczne, cisza, muzyka, słowo;
12. Montaż filmowy próba definicji i podziału – zasadnicze typy montażu, kategorie przestrzeni, czasu i przyczyny;
13. Montaż dramaturgiczny i skojarzeniowy – montaż linearny, równoległy, synchroniczny i retrospektywny, kreacyjny, polifoniczny, analogii, antytezy;
14. Podstawy interpunkcji filmowej – ściemnianie – rozjaśnianie, przenikanie i inne figury interpunkcji;
15. Figury stylistyczne narracji filmowej – stopniowanie, powtórzenie, refren, elipsa, eufemizm, antyteza, synegdocha, metonimia, metafora, symbol i alegoria;
16. Czasy filmowe – obraz trwania, czas teraźniejszy, odchylenia od czasu rzeczywistego – kondensacja i rozciągnięcie;
17. Przestrzeń filmowa – dialektyka przestrzeni filmowej, konstrukcja i opis przestrzeni, organizacja efektów przestrzennych;
18. Aktor – aktorstwo teatralne i filmowe, typy aktorstwa filmowego, aktorzy niezawodowi, statyści, technika aktorstwa filmowego;
19. Charakteryzacja, kostiumy, dekoracje, oświetlenie;
20. Kolor w filmie – droga do koloru, główne funkcje barwy, kompozycje barwy wewnątrz ujęcia, kompozycja barwna całości filmu;
21. Rola ekranu w filmie – ekran panoramiczny, ekran zmienny, film trójwymiarowy, poliwinyl;

Tematy zagadnień bloku „Telewizja jako kultura”

1. Historia telewizji i współczesne systemy telewizyjne;
2. Telewizja jako element systemu masowego komunikowania;
3. Klasyfikacja gatunków telewizyjnych;
4. Telewizyjny film fabularny;
5. Telewizyjny film dokumentalny;
6. Teatr telewizji;
7. Wiadomości telewizyjne jako spektakl polityczny;
8. Reality shows jako symbolizacja podstawowych więzi społecznych;
9. Telenowele – zwierciadło dążeń społecznych czy element socjotechniki;
10. Widowiska telewizyjne jako forma zaspokojenia masowych potrzeb intelektualnych;
11. Edukacyjna rola telewizji
12. Język wypowiedzi telewizyjnej;
13. Dziennikarstwo telewizyjne – różnice i podobieństwa z dziennikarstwem tradycyjnym;
14. Specyfika reżyserii telewizyjnej;
15. Reklama telewizyjna – nowy rodzaj widowiska audiowizualnego

5. Procedury osiągnięcia celów

Podczas realizacji celów ogólnych, szczegółowych, rewalidacyjnych i terapeutycznych zarazem należy uwzględnić indywidualne potrzeby uczniów, ich możliwości intelektualne, różnorodność i stopień dysfunkcji wzroku. Nie istnieje żadna uniwersalna metoda, która umożliwiłaby osiągnięcie zamierzonych celów, natomiast zalecane są metody aktywizujące uczniów na przykład:

- analiza problemowa,
- przekład intersemiotyczny,
- projekt ,
- dyskusja,
- dyskusja grupowa,
- dyskusja panelowa,
- debata „za i przeciw”,
- burza mózgów,
- sąd literacki,
- drama,
- piramida priorytetów,

Zgodnie ze słowami M.Chromczyńskiej-Miliszkievicz i D.Pankowskiej z książki „Polubić szkołę” „Nauczyciele wspierający rozwój ucznia wiedzą, że trzeba odpowiadać na jego potrzeby, zainteresowania i problemy” co jest założeniem tego programu.

6. Ewaluacja

W trakcie realizacji programu zastosowane będą różne formy ewaluacji przeprowadzane zarówno na poszczególnych zajęciach, jak i semestralnie. Przed rozpoczęciem programu (w zależności od składu zespołu klasowego) zostanie przeprowadzona ankieta, której celem będzie rozpoznanie problemów uczniów, ich możliwości i oczekiwań.

Jednym ze sposobów ewaluacji zajęć będą karty pracy (patrz konspekt numer 1)

Inne przewidziane sposoby ewaluacji:

- ankieta,
- dyskusja,
- arkusz aktywności,
- obserwacja,
- rozmowy indywidualne,
- spotkania z rodzicami,
- rozmowy z udziałem rodziców i uczniów.

7. Bibliografia

1. Chromczyńska-Miliszkievicz M., Pankowska D., *Polubić szkołę. Ćwiczenia grupowe do pracy wychowawczej.*, WSIP, Warszawa 1995
2. *Film w edukacji humanistycznej*, praca zbiorowa pod red. Ewy Nurczyńskiej-Fidelskiej, PWN, Warszawa 1993;
3. Matusiak B., *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole średniej*, Stentor, Warszawa 2001
4. *Most film, Przewodnik dla licealistów*, praca zbiorowa pod red. Beaty Źmichowskiej, Stentor, Warszawa 2007, str. 20-25, 65-72;
5. *Słownik filmu*, praca zbiorowa pod red. Rafała Syski, Zielona Sowa, Kraków 2005, str.428-429
6. *Słownik języka polskiego*, praca zbiorowa pod red. Mieczysława Szymczaka, PWN, Warszawa 1992, tom I str. 987. tom II str.389
7. Wojnicka J, Katafiasz O., *Słownik wiedzy o filmie*, Park, Bielsko-Biała 2005, str.289-294;
8. www.filmotekaszkolna.pl
9. www.kinoterapia.pl

SOCJOTERAPIA

AUTOR: mgr Joanna Michalska – Wentowska

1. Potrzeba realizacji programu innowacyjnego:

Liczne trudności okresu dojrzewania, środowisko rodzinne utrudniające rozwój osobisty.

2. Cel socjoterapii

Socjoterapię zaliczamy do procesów psychokorekcyjnych, leczniczych, ukierunkowanych na eliminowanie lub na zmniejszenie poziomu zaburzeń zachowania u dzieci i młodzieży. Socjoterapia jest formą pomocy adresowaną do dzieci i młodych ludzi w okresie dorastania, borykających się z problemami osobistymi i trudnościami życiowymi."

K. Sawicka, Socjoterapia, Warszawa 1999, s.10/

W obszarze oddziaływań socjoterapeutycznych pozostają dzieci z zaburzeniami zachowania, nadpobudliwością, agresją, zahamowaniem, niską samooceną, nieśmiałość, dzieci mające problemy szkolne wynikające z parcjalnych deficytów bądź z zaniedbania środowiska. Socjoterapia pozwala na weryfikację oraz przećwiczenie innowacyjnych metod postępowania, a także zdobycia nieznanymi zdolności, głównie dotyczących komunikacji międzyludzkiej tj. bycie asertywnym, umiejętność właściwego decydowania, w razie potrzeby poszukiwanie pomocy. Zadaniem socjoterapii jest więc wspomaganie dzieci i młodzieży w rozwoju i pojmowaniu rzeczywistości poprzez realizację celów rozwojowych, edukacyjnych i terapeutycznych.

Poza zamierzeniami terapeutycznymi, socjoterapia wypełnia także inne cele oświatowe i wspomagające rozwój.

Cele rozwojowe wiążą się ściśle z wiekiem i doświadczeniami uczestników zajęć, gdyż w każdej fazie życia dominują określone potrzeby, których zaspokojenie odgrywa istotną rolę w procesie dojrzewania i rozwoju. Rozwijają również indywidualne zainteresowania i podejmują istotne dla określonej grupy wiekowej zagadnienia.

Cele edukacyjne obejmują zaznajamianie się z przeróżnymi problemami, których likwidacja umożliwi podopiecznym efektywniejszą egzystencję w systemie społecznym.

Młodzież za nadrzędną uznaje potrzebę ekspresji i uzewnętrzniania samego siebie we wszelkich postaciach, głównie poprzez literaturę, pragnienia, wyobrażenia, potrzebę uznania, prywatności, niezależnienia od innych, utożsamiania się z grupą i działań prospołecznych. Ten okres obfituje w zapaści związane z emocjami, motywacją, zasadami moralnymi, to właśnie wtedy poznajemy rzeczywistość i odkrywamy własną tożsamość.

Cele rozwojowe dotyczą głównie:

- poznania samego siebie;
- poznania swoich mocnych i słabych stron;
- poznania swoich talentów, zdolności, świadomość własnego potencjału;
- budowania poczucia własnej wartości;
- doskonalenia umiejętności zachowań asertywnych;
- kształtowania inteligencji emocjonalnej /świadome rozpoznawanie, nazywanie emocji i uczuć, próba uwalniania wewnętrznych emocji/
- doskonalenie informacji zwrotnych.

Cele edukacyjne wspomagają proces nabywania wiedzy o samym sobie i o innych ludziach oraz proces rozumienia świata społecznego.

Cele edukacyjne dotyczą głównie:

- uczenia stawiania granic, odmawiania;
- przełamywania nieśmiałości;
- uczenia radzenia sobie w sytuacjach stresowych;
- uczenia nawiązywania kontaktów;
- umiejętności wyrażania swoich uczuć;
- umiejętności wytyczania celu;
- umiejętności podejmowania samodzielnych decyzji i brania za nie odpowiedzialności;
- wyszukiwania zainteresowań, własnych możliwości i predyspozycji;
- uczenia tolerancji i akceptacji drugiego człowieka;
- uczenia współpracy i współdziałania.

Cele terapeutyczne dotyczą głównie:

- odreagowania emocji;
- rozwiązywania problemów, trudnych sytuacji;
- lepszego zrozumienia ludzkich zachowań;
- otrzymywania wsparcia od grupy;
- przyjmowania i dawania informacji zwrotnych;
- poznania i nazywania własnych emocji.

3. Osoby objęte programem

Uczniowie I klasy XVIII Liceum Ogólnokształcącego

4. Rezultaty socjoterapii:

Podejmowanie przez młodzież działań prospołecznych, zwiększony wgląd, twórcze rozwiązywanie problemów, umiejętność wyrażania emocji i uczuć.

5. Procedury osiągnięcia celów -- Systematyczne spotkania grupowe.

NORDIC WALKING

PROGRAM REKREACJI RUCHOWEJ - SPOSÓB NA ZDROWY STYL ŻYCIA

AUTORZY: *Dorota Nowak, Beata Gałgańska*

Nordic walking to nowoczesna forma ruchu zdobywająca coraz większą popularność w Europie . W Polsce Nordic Walking jest uznanym i stosowanym coraz częściej sportem o charakterze profilaktycznym oraz fitness. W ramach realizowanego programu proponujemy **wzbogacenie procesu rewalidacyjnego osób słabo widzących i niewidomych poprzez wprowadzenie nowych form aktywności ruchowej niezależnie od wieku i stopnia sprawności psychofizycznej oraz niepełnosprawności**. Dotychczas nie ma doniesień na temat wykorzystania tej metody do rehabilitacji osób z dysfunkcją wzroku.

„ NORDIC WALKING,, PROFILAKTYKA, FITNESS, SPORT

I. Wstęp

Maciej Demel: “Kultura fizyczna obejmuje te wszystkie wartości, które wiążą się z fizyczną postacią i fizycznym funkcjonowaniem człowieka, zarówno w jego własnym odczuciu jak też w obrazie społecznym. Wartości te odnoszą się do zdrowia, budowy i postawy ciała, odporności, wydolności, sprawności i urody....”

Program podnoszenia sprawności fizycznej „Nordic Walking –profilaktyka, fitness, sport sposób na zdrowy styl życia,, łączy elementy edukacji prozdrowotnej oraz profilaktyki zalecanej przez MEN z zachowaniem treści programowych wychowania fizycznego dla wszystkich typów szkół.

Ogromnym atutem niniejszego programu jest fakt, iż proponowany ruch profilaktyczno - sportowy należy do grupy sportów out-door co oznacza ,że zajęcia odbywają się zawsze na świeżym powietrzu, niezależnie od warunków pogodowych oraz pory roku. Program Nordic Walkingu można wykonywać na każdym podłożu (na asfalcie, plaży, w lesie, na śniegu itp.) . Aktualnie Nordic Walking jest najpopularniejszym ruchem zdrowotno-sportowym w całej Europie, a w krajach skandynawskich został od roku 1997 wprowadzony do szkolnych programów nauczania.

II. Charakterystyka programu.

Nordic Walking łączy wiele ważnych elementów zarówno z dziedziny profilaktyki zdrowia jak też fitness oraz sportu m.in:

- kształtuje ogólną sprawność fizyczną,
- poprawia kondycję fizyczną m.in. wydolność, siłę, gibkość,

- poprawia koordynację ruchową,
- kształtuje wytrzymałość organizmu,
- wzmacnia wszystkie partie mięśniowe organizmu, wpływa na uelastycznienie więzadeł stawowych, wzmacnia ścięgna mięśniowe,
- wzmacnia układ sercowo-naczyniowy,
- wzmacnia układ oddechowy,
- odciąża stawy,
- zwiększa ruchomość kręgosłupa,
- redukuje napięcia mięśniowe szyi i barków,
- redukuje napięcia emocjonalne,
- marsz z kijami angażuje 90% mięśni całego ciała
- nie obciąża stawów i kolan
- kijki dają poczucie bezpieczeństwa i pozwalają na efektywny dynamiczny trening
- uwalnia od nałogów.

Badania medyczne dowodzą, że podczas uprawiania Nordic Walkingu

- organizm konsumuje 400 kcal/h
- tętno jest o 5-17 uderzeń /min wyższe tzn. wynosi 147/min niż podczas marszu (130/min)
- pochłanianie tlenu może być wyższe o 4,5 -5 ml/kg/min niż podczas marszu
- możliwy jest wzrost wydatkowania energii aż do 46%
- angażuje 90% wszystkich mięśni, najbardziej kończyn górnych, klatki piersiowej, brzucha, pośladków i kończyn dolnych
- nie obciąża dodatkowo stawów kolan, redukuje je średnio o ok. 5kg.

Jednym z kluczowych elementów programu Nordic Walkingu jest uświadomienie uczniom, a także rodzicom i nauczycielom wprowadzania zdrowego modelu życia, przekonanie do jego ważności oraz podniesienie aktywności ruchowej.

III. Cele dydaktyczno–wychowawcze programu.

Potrzeba realizacji programu innowacyjnego

Wzbogacenie procesu rewalidacyjnego osób słabo widzących i niewidomych poprzez wprowadzenie nowych form aktywności ruchowej niezależnie od wieku i stopnia sprawności psychofizycznej oraz niepełnosprawności.

Cele ogólne:

- stymulowanie i wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju niepełnosprawnego dziecka, wyzwalanie jego aktywności ruchowej, oparte na naturalnej potrzebie ruchu;
- przygotowanie uczniów słabo widzących i niewidomych do dokonywania dojrzałych wyborów związanych z wszechstronnym uczestnictwem w kulturze fizycznej oraz własną sprawnością z zdrowiem; Poznanie nowoczesnych, europejskich form aktywności fizycznej;
- rozwijanie świadomości i odpowiedzialności własnej za stan swojego zdrowia, podniesienie odpowiedzialności za stan swojej kondycji fizycznej, zdrowia i jakości uczestnictwa w proponowanych osiągnięciach dotyczących zdrowego stylu życia;
- rozbudzenie wśród uczniów zainteresowania nowoczesnymi formami aktywności ruchowej oraz poznanie ich wpływu na funkcjonowanie organizmu;
- uświadomienie uczniom znaczenia posiadania i podnoszenia wiedzy oraz jej stosowania na temat zdrowego stylu życia, aktywności fizycznej, zdrowego świadomego odżywiania jak też dbałości o jakość spędzania czasu wolnego;
- zapobieganie i korygowanie wad postawy;
- rozwijanie orientacji przestrzennej i technik poruszania się.

Cele szczegółowe:

- usprawnianie układu oddechowego i sercowo – naczyniowego,
- zwiększenie równowagi i koordynacji ruchów,
- poprawa sylwetki ciała i sposobu chodzenia,
- podwyższenie zręczności, wytrzymałości oraz refleksu i czasu reakcji,
- podwyższenie poczucia wiary we własne siły,
- rozluźnienie napięcia w okolicach karku i ramion
- zwiększenie stabilności chodu dzięki użyciu kijków

Osoby objęte programem mają ograniczoną możliwość uczestniczenia w innych, bardziej obciążających organizm formach ruchu.

IV. Sposób realizacji programu Nordic Walking.

1. Przeprowadzenie zajęć dydaktycznych na temat zdrowego stylu życia, prawidłowego odżywiania, dbałości o aktywny sposób spędzania czasu wolnego. Wprowadzenie do Nordic Walkingu – przedstawienie filmów oraz plansz dydaktycznych oraz wykład na temat Nordic Walkingu (historia powstania, zasady treningowe, oddziaływanie na organizm).

2. Wykonanie testu wydolnościowego przed przystąpieniem do zajęć Nordic Walkingu oraz po ich zakończeniu.
3. Nauka prawidłowej techniki Nordic Walkingu.
4. Regularne prowadzenie zajęć w ramach zajęć pozalekcyjnych.
5. Włączenie rodziców oraz chętnych nauczycieli do aktywnego działania na rzecz propagowania Nordic Walkingu.
6. Sporządzanie przez uczniów prac w postaci plakatów, referatów, publikacji multimedialnych dotyczących aktywnego, świadomego i zdrowego trybu życia.
7. Udział uczniów oraz ich rodziców w aktywnościach fizycznych np. w rajdach, wędrownkach na orientację i innych.
8. Inicjowanie przez uczniów aktywności sportowych Nordic Walkingu w środowisku szkolnym i lokalnym.

V. Treści programowe Nordic Walkingu

A. Elementy edukacji prozdrowotnej MEN

- Aktywność ruchowa i umysłowa
- Wypoczynek bierny i czynny w otoczeniu naturalnym.
- Higiena pracy w szkole i poza szkolna.
- Rodzaje aktywności ruchowej.
- Dostosowanie intensywności i rodzaju ćwiczeń fizycznych do wieku i własnej sprawności.

B. Bezpieczeństwo i pierwsza pomoc.

- Zasady bezpieczeństwa podczas wycieczek pieszych.
- Zasady udzielania pierwszej pomocy.

C. Higiena osobista.

- Zasady codziennej pielęgnacji ciała.
- Skutki oddziaływań negatywnych zjawisk na organizm (np. hałas).

D. Zachowania zagrażające zdrowiu i życiu.

- Destrukcyjny wpływ nałogów na zdrowie fizyczne i psychiczne.
- Doping– jego formy, przyczyny oraz destrukcyjny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne.

E. Wady postawy.

- Przyczyny powstawania nabytych wad postawy.

- Zapobieganie powstawaniu wad postawy oraz ich korekcja.

VI. Przewidywane osiągnięcia uczniów.

W trakcie realizacji programu oraz po jego zakończeniu uczeń zna:

1. Technikę Basic oraz Classic Nordic Walkingu, możliwości i korzyści jakie wynikają z aktywnego uprawiania tej nowoczesnej formy ruchu.
2. Zasady zdrowego, aktywnego sposobu spędzania wolnego czasu niezależnie od pory roku i warunków atmosferycznych, które gwarantuje uprawianie Nordic Walkingu.
3. Zna i stosuje zasady zdrowego odżywiania się.
4. Zna i stosuje w razie potrzeby zasady udzielania pierwszej pomocy.
5. Zna i stosuje zasady bezpieczeństwa i higieny podczas aktywności fizycznej.
6. Zna podstawowe zasady treningu Nordic Walkingu oraz jego oddziaływania na organizm.
7. Zna i jest świadomy zagrożeń jakie niesie za sobą bierny tryb życia.
8. Zna i jest świadomy korzyści płynących z aktywnego fizycznie trybu życia.

VII. Plan pracy w ramach programu Nordic Walking.

1. Przedstawienie podstaw techniki Basic oraz Classic Nordic Walkingu, zapoznanie ze sprzętem oraz poznanie jego form obowiązkowej rozgrzewki przed przystąpieniem do zajęć, ćwiczeń rozciągających oraz fazy cool- down.
2. Przedstawienie filmów dydaktycznych o tematyce sportów nordyckich oraz poznanie ich technik- Nordic Walking, Nordic Cruising i innych.
3. Regularne prowadzenie zajęć sportowych Nordic Walkingu w ramach zajęć pozalekcyjnych.
4. Wykonanie testu wydolnościowego przed i po zakończeniu programu oraz analiza osiągniętych wyników.
5. Prowadzenie zeszytu treningowego zawierającego informacje o odbytych treningach Nordic Walkingu, obciążeniach treningowych, samopoczuciu trenującego jak również zamieszczanie wskazówek dotyczących zdrowego odżywiania.

VIII. Ewaluacja programu „Nordic Walking sposób na zdrowy tryb życia”.

Pomiar testowy wydolności organizmu tzn. Polar Fitness Test przed rozpoczęciem i po zakończeniu programu Nordic Walking. Analiza oraz porównanie wyników testowych.

- aktywny udział rodziców i nauczycieli w realizacji programu poprzez udział w zajęciach treningowych
- udział w rajdach NW i chodach na orientację

- organizacja i przeprowadzanie imprez Nordic Walking
- ankieta podsumowująca udział w cyklu zajęć Nordic Walking dla uczniów przeprowadzona na zakończenie rocznego cyklu przeprowadzanego programu Nordic Walkingu.

IX. Bibliografia

1. Materiały szkoleniowe dla instruktorów INWA.
2. Materiały dydaktyczne: Twoje lekcje–Nowatorskie formy aktywności ruchowej. Nordic Walking. Piotr Kowalski, Piotr Wróblewski.
3. Programy nauczania wychowania fizycznego dla szkół podstawowych, gimnazjum i ponadgimnazjalnych.
4. Materiały dydaktyczne - "Nowatorskie formy nauczania,,Nordic Walking".
5. Pisma fachowe "Nordic Walker", "Nordic Fitness".
6. M. Demel, O trzech wersjach teorii wychowania fizycznego" Kraków 1990, s.16.

TERAPIA METODĄ TOMATISA

DIAGNOSTYKA I TRENING SŁUCHOWY W REWALIDACJI UCZNIÓW SŁABO WIDZĄCYCH
I NIEWIDOMYCH ORAZ ZE SPRZEŻONĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

AUTORZY: Joanna Drzewiecka , Kinga Woniakowska

Terapia metodą Tomatisa ma za zadanie usprawnianie czynnego słuchania, czyli świadome i efektywne czerpanie informacji płynących z otaczającego świata. Słuchanie jest tu określane jako proces aktywny (niezależny od stanu obwodowej części narządu słuchu). Zaburzenia uwagi słuchowej mogą powstawać na każdym etapie rozwoju człowieka, mogą mieć swój początek już w okresie okołoporodowym, ale wiązać się również z doznanymi urazami emocjonalnymi. W praktyce szkolnej zaburzenia uwagi słuchowej objawiają się w kilku sferach: słuchaniu receptywnym, kontroli własnych wypowiedzi, funkcjach motorycznych, poziomie energii oraz postawach społecznych. Prawidłową, fizjologiczną lateralizacją człowieka jest lateralizacja prawouszna. Dominacja prawego ucha powoduje racjonalny odbiór treści wypowiedzi bez zabarwienia emocjonalnego. Z budowy zarówno obwodowej, jak i ośrodkowej części narządu słuchu wynika, iż najbardziej rozbudowane są struktury odpowiedzialne za recepcję dźwięków o dużej zawartości wysokoczęstotliwościowych harmonicznym, co powoduje naenergetyzowanie mózgu.

Dlatego też metoda Tomatisa wykorzystuje te właśnie dźwięki do treningu słuchowego, który ma „otworzyć” ucho na pasma częstotliwości, których odbieranie może być z wielu powodów zaburzone. Badania prof. Alfreda Tomatisa dowodzą, że odpowiedni trening słuchowy pozwala na eliminowanie zaburzeń głosu oraz szeregu problemów mogących mieć miejsce w sferze somatycznej, emocjonalnej i językowej. „Słuchanie” kształtuje się przez całe życie człowieka (należy tutaj oddzielić słuchanie od „słyszenia”, czyli recepcji dźwięków zależnej od stanu narządu słuchu, „słuchanie” jest procesem aktywnym, który polega na świadomym odbieraniu informacji, na ich przetwarzaniu i interpretowaniu).

Metoda Tomatisa ukazuje możliwości oceny percepcji słuchowej (słuchania i lateralizacji słuchowej) i sposoby przewyższania trudności w tym zakresie.¹

1. Cel innowacji

Metoda Tomatisa jest treningiem pozwalającym na poprawę uwagi słuchowej, co przekłada się na funkcjonowanie psychoruchowe dziecka. Jest to metoda wspomagająca i uzupełniająca wobec tradycyjnych metod rewalidacji, takich jak: logoterapia, terapia psychologiczna, socjoterapia, których celem i jest wspieranie dziecka w jego rozwoju.

---

¹ Zob. Kurkowski Z.M., *Stymulacja audio-psycho-lingwistyczna – Metoda Tomatisa*. W: „Audiofonologia”, tom XIX, Warszawa – Lublin 2001, s. 197-202.

Metoda Tomatisa, to słuchanie odpowiednio przetworzonego materiału dźwiękowego za pomocą urządzenia zwanego „elektronicznym uchem”. Terapia poprzedzona jest diagnozą wykonaną przy pomocy odpowiednio skalibrowanego audiometru oraz testów dodatkowych.

Materiał dźwiękowy podawany jest w określonych sekwencjach, właściwych dla systematycznego i trwałego oddziaływania na uwagę słuchową. Program terapeutyczny dobierany jest w zależności od diagnozy ucznia, do wyboru F1, F2, F3, F4, F5² lub modyfikacja tychże programów.

Uzupełnieniem terapii będą inne czynności zaproponowane uczniowi, z których może on skorzystać, a których celem jest również wspomaganie rozwoju. Ocenie zachowania ucznia na zajęciach będą służyły przygotowane przez nas karty obserwacji. Uczniowie otrzymają podczas zajęć kilka propozycji pracy indywidualnej lub zespołowej, która – obok treningu słuchowego – będzie spełniać funkcje rewalidacyjne. Zajęcia przez nas proponowane to prace manualne, gry edukacyjne, gry zespołowe oraz inna działalność nieangażująca emocjonalnie dziecka i odbywająca się w ciszy. Należy podkreślić, że to dziecko będzie wybierało rodzaj dodatkowej aktywności na zajęciach, a zadaniem prowadzącego terapię będzie przygotowanie zestawu zadań do wykorzystania, a następnie obserwacja i odnotowywanie zachowań uczniów.

Reasumując, uczniowie mogą, ale nie muszą, pracować podczas słuchania muzyki, a ich preferencje będą odnotowywane i analizowane. Naszym celem jest, aby to uczeń wybierał najdogodniejszą formę zajęć dodatkowych podczas terapii, w zależności od własnych upodobań, samopoczucia i skupienia na słuchanej muzyce. Brak aktywności w danym dniu sesji będzie również wskaźnikiem do opisanie i przeanalizowania. Uczniom liceum proponujemy zajęcia z plastyki interaktywnej. Każdy z uczestników otrzyma zadanie, które będzie stanowić część niezbędną do powstania spójnej całości. Każdy będzie więc niezbędnym uczestnikiem, bez którego pracy nie powstanie efekt finalny. Wzmocni to poczucie przynależności do grupy i będzie stanowiło okazję do treningu komunikacyjnego oraz wzięcia odpowiedzialności za grupę i jej działania. Dodatkowym źródłem analizy będzie obserwacja działań uczniów podczas słuchania konkretnego materiału dźwiękowego.

Cele ogólne programu

- Diagnostyka ucznia, test uwagi słuchowej drogą powietrzną i kostną, lokalizacji dźwięku oraz lateralizacji słuchowej oraz dyskryminacji wysokości dźwięków za pomocą urządzenia testującego przypominającego audiometr oraz testów

dotychczasowych (ankiety dla rodzica, testu słuchania rozdzielności, test rodziny, test drzewa).

- Opracowanie programu terapeutycznego, pozwalającego na pracę w zakresie zaburzonych pasm częstotliwości.
- Trening słuchowy – usprawnienie uwagi słuchowej, czyli świadomej recepcji, analizy i percepcji bodźców dźwiękowych.
- Wspomaganie lateralizacji prawousznej.
- Stymulacja sensoryczna dźwiękami o wysokich częstotliwościach.

Cele szczegółowe terapii słuchowej

- Usprawnienie koordynacji ruchowej.
- Usprawnienie radzenia sobie z emocjami.
- Eliminowanie nadmiernego stresu.
- Zwiększenie koncentracji uwagi.
- Lepsze zapamiętywanie.
- Skuteczniejsze uczenie się.
- Skuteczniejsze wykorzystanie możliwości głosu.
- Zmniejszenie liczby popełnianych błędów ortograficznych.
- Zwiększenie sprawności komunikowania się.
- Sprawniejsze wykorzystywanie posiadanego potencjału.

Cele zajęć dodatkowych zaproponowanych podczas słuchania muzyki

- Wspomaganie pamięci i spostrzegawczości.
- Usprawnianie koordynacji wzrokowo-ruchowej.
- Usprawnianie małej i dużej orientacji.
- Trening komunikacyjny w ramach grupy terapeutycznej

2. Dobór grupy terapeutycznej

Podstawą zakwalifikowania ucznia do terapii metodą Tomatisa są **zaburzenia uwagi słuchowej** potwierdzone wynikami badań. W praktyce szkolnej zaburzenia uwagi słuchowej mogą dawać następujące objawy: problemy z czytaniem i pisanem, brak koncentracji uwagi na lekcjach, brak zrozumienia czytanego tekstu, męczliwość lub nadpobudliwość. Zaburzone słuchanie wpływa również na **funkcje motoryczne** – mylenie strony prawej i lewej,

---

² Programy F1-F5 zostały udostępnione podczas szkolenia zorganizowanego przez IFPS w Warszawie (listopad-grudzień 2005 r.).

niewyraźne pismo; na **postawy społeczne** – niska tolerancja na stres, brak wiary w siebie, drażliwość, tendencje do wycofywania się; na **słuchanie receptywne**, czyli mylną interpretację pytań i poleceń; na **słuchanie ekspresywne**, czyli problemy z głosowaniem, ubogim słownictwem, monotonością wypowiedzi. Pragniemy zaznaczyć, iż są to tylko niektóre z objawów zaburzonego słuchania.

3. Diagnoza

Testy odbywają się za pomocą odpowiednio skalibrowanego audiometru, do dyspozycji mamy dwie pary słuchawek, do diagnozy drogą powietrzną i drogą kostną, a także mikrofon.

A. Test uwagi słuchowej drogą powietrzną i kostną.

Test rozpatrujemy w trzech strefach, analizując następujące parametry:

- przebieg krzywych,
- regulacja prawej i lewej strony,
- związek między przewodnictwem kostnym i powietrznym dla każdego ucha,
- błędy lokalizacji,
- dyskryminacja wysokości dźwięku.

Otrzymane informacje nanoszone są na siatkę diagramu pokazującego zależność między natężeniem a poszczególnymi częstotliwościami.

Diagram odczytywany jest w trzech sferach częstotliwości:

- od 125 do 1000 Hz – równowaga, koordynacja (fizyczność),
- od 1000 do 2000 Hz – określa artykulację, płynność mowy, słownictwo,
- od 1000 do 8000 Hz – to kreatywność, intuicja i wykorzystanie własnego potencjału.

B. Test lateralizacji słuchowej.

Test odbywa się za pomocą audiometru oraz testu dodatkowego – rozdzielności słyszenia³. Lewouszność jest wskazaniem do pracy nad lateralizacją słuchową.

C. Test dyskryminacji dźwięku (selekcji dźwięku) oraz lokalizacji dźwięku.

D. Testy dodatkowe

Obejmują wywiad z rodzicem (według przygotowanej ankiety) oraz opinie wychowawcy i/lub pedagoga szkolnego i/lub innych terapeutów prowadzących dziecko.

---

³ Test rozdzielności słyszenia (płyta i karta kontrolna) zostały opracowane przez IFPS i udostępnione podczas szkolenia w listopadzie 2007r.

4. Formy realizacji

Uczniowie będą poddawani terapii w grupach (do 4 osób w grupie) dobieranych w zależności od wyniku testu uwagi słuchowej, a nie w wyniku zgłaszanych problemów rozwojowych. Może się więc zdarzyć, że dwoje uczniów z podobnymi objawami zaburzeń będzie realizowało inny cykl terapeutyczny, gdyż będzie miało zaburzenia uwagi słuchowej na innych pasmach częstotliwości. Dobór programu terapii nie jest też zależny od wieku ucznia.

Grupa terapeutyczna objęta jest trzema dwutygodniowymi lub dwiema trzytygodniowymi sesjami w odstępach 4 – 8 tygodni. Sesja tygodniowa to 120 minut dziennie.

Tygodniowo 600 minut = 13,3 godzin lekcyjnej, jedna dwutygodniowa sesja 1200 minut = 26,6 godzin lekcyjnych, jedna trzytygodniowa sesja 1800 minut $\approx$ 40 godzin lekcyjnych.

Trzy sesje terapeutyczne dziesięciodniowe lub dwie piętnastodniowe, to 3600 minut, czyli 80 godzin lekcyjnych.

Pierwsza sesja obejmuje tzw. pasywną fazę terapii i stosuje się w niej muzykę filtrowaną łączoną z muzyką gregoriańską. Druga i trzecia sesja stanowi fazę aktywną terapii i stosuje się w niej zazwyczaj mówienie i czytanie z zastosowaniem tzw. pasm przejściowych aktywizujących określone częstotliwości.

Warunki terapii

- Przeciwwskazaniem do terapii są: padaczka, zawroty i uporczywe bóle głowy, niektóre schorzenia uszu oraz wysoki ubytek słuchu. W podanych przypadkach możliwość terapii rozpatruje się indywidualnie.
- Terapia odbywa się w co najmniej trzech dwutygodniowych lub dwóch trzytygodniowych sesjach, jedna sesja to 10 lub 15 kolejnych dni (z wyłączeniem sobót i niedziel).
- Dziennie uczeń odbywa 120 minut treningu słuchowego (bez przerw).
- Podczas zajęć nie wolno jeść, można spożywać niewielkie ilości płynów.
- Podczas zajęć nie wolno rozmawiać, pisać i czytać, gdyż te działania angażują obszary, które są potrzebne do słuchania.
- Podczas zajęć dozwolone są wszelkie działania manualne (rysowanie, lepienie z plasteliny, układanie puzzli, gry, itp.), a także odpoczynek na kanapie – również sen.
- Uczeń zobowiązany jest do systematycznego uczestnictwa w zajęciach. W przypadku powtarzającej się nieobecności terapia musi odbyć się raz jeszcze od początku.

- Warunkiem uczestnictwa jest podpisanie przez rodzica/opiekuna zgody na udział dziecka w terapii.

Materiał dźwiękowy stanowią nagrania zgromadzone na 52 płytach oznaczonych kodami:

- MNF – muzyka niefiltrowana,
- MNF-ALC – muzyka niefiltrowana przetworzona,
- MD – muzyka skondensowana,
- BP – muzyka wzmocniona w poszczególnych pasmach częstotliwości,
- VL – walc,
- śpiewy.

Elektroniczne ucho wyposażone jest w narzędzia służące przetwarzaniu i wzmacnianiu materiału dźwiękowego, co pozwala na układanie treningu słuchowego i jest podstawą oddziaływania terapeutycznego.

Opóźnienie, czyli czas otwarcia bramki, która przepuszcza naprzemiennie wysokie i niskie częstotliwości, co umożliwia mikrogimnastykę mięśni ucha środkowego.

Wyprzedzenie, czyli dojście dźwięku do ucha drogą kostną, zanim dotrze on drogą powietrzną. Taki zabieg powoduje, że dźwięk poddany jest wstępnej analizie zanim dotrze drogą powietrzną i dzięki temu jest lepiej adaptowany.

Filtrowanie, czyli praca nad wybranymi pasmami częstotliwości.

Balans, czyli praca nad wzmacnianiem prawouszności. Ta funkcja ustawiana jest na rozgałęziaczu.

5. TREŚCI

Zadania ogólne

Włączenie uczniów z różnych typów szkół (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum ogólnokształcące) do treningu uwagi słuchowej (metoda Tomatisa lub metoda stymulacji audio-psycho-lingwistycznej SAPL) na podstawie przeprowadzonych testów uwagi i lateralizacji słuchowej oraz obserwacji ucznia.

Zadania szczegółowe

Wdrożenie terapii metodą Tomatisa, która składa się z sesji słuchania oraz pracy z głosem poprzedzonych testem, pozwalające dopasować program sesji do indywidualnych potrzeb ucznia. Proces kształcenia uwagi słuchowej monitorowany jest w trakcie trwania treningu.

Trening słuchowy składa się z co najmniej II etapów. Trening wg metody Tomatisa rozpoczyna się od testu uwagi słuchowej, który mierzy odpowiedzi na poszczególne częstotliwości, zdolność rozróżniania dźwięków oraz dominację ucha. Dodatkowo przeprowadzany jest szczegółowy wywiad z rodzicami. Na tej podstawie opracowuje się program i ilość sesji, dopasowane do indywidualnych potrzeb dziecka.

Sesje polegają na stosowaniu treningu słuchowego za pomocą elektronicznego ucha.

Przykładowy program terapeutyczny dla dzieci ze zdiagnozowanymi zaburzeniami w obszarze
przedsionkowym – program autorski

I etap terapii - 30 godzin

Dzień 1-15

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	100	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	100	30 min	GC
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	90	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	90	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	GC
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	GC
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	80	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	KBP
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	CLBP
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	PM3 BP
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	1000 Hz	100	30 min	MF1
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	100 Hz	100	30 min	MF 1,5 (2)
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5+5	100	2000 Hz	100	30 min	MNF 2
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	2000 Hz	100	30 min	MF2
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	2000 Hz	100	30 min	MF 2
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	3000 Hz	100	30 min	MF 3
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	3000 Hz	100	30 min	MF 3
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	4000 Hz	100	30 min	MF 4
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	4000 Hz	100	30 min	MF 4

+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	6000 Hz	100	30 min	MF 6
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	6000 Hz	100	30 min	MF 6
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	8000 Hz	100	30 min	MF 8/9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	9000 Hz	100	30 min	MF 9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	9000 Hz	100	30 min	MF 9 RSM
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	70	30 min	GC

RSM–powrót dźwiękowy

Dla dzieci bardziej zaburzonych realizuje dłuższy powrót dźwiękowy, dla dzieci z mniejszymi zaburzeniami – krótszy.

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	9000 Hz	100	30 min	MF 9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	60	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	9000Hz	100	30 min	MF 9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	60	30 min	GC

C1	Opóźnienie	C2	Precesja	Filtr	Balans	Czas	Nagranie
+5 -5	10	-5 +5	100	9000 Hz	100	30 min	MF 9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	50	30 min	MNF
+5 -5	10	-5 +5	100	9000 Hz	100	30 min	MF9
+5 -5	10	-5 +5	100	50 Hz	50	30 min	GC

6. Ewaluacja

Korzyści ze stymulacji audio-psycho-lingwistycznej określą diagnozy sprawdzające–testy słuchania tonów drogą powietrzną i drogą kostną, a także ankiety ewaluacyjne dla rodziców i/lub uczniów objętych terapią. Dodatkowo zostanie wykonana analiza zachowań uczniów podczas zajęć (na podstawie załączonych kart obserwacji).

ANKIETA

DLA RODZICÓW UCZNIÓW ZGŁOSZONYCH DO TERAPII METODĄ TOMATISA

Uwaga: Ankieta służy celom diagnostycznym w terapii metodą Tomatisa i tylko w tym celu będzie wykorzystywana. Jeśli odpowiedź na jakiegokolwiek pytanie sprawia Państwu trudność, proszę je opuścić. Proszę zapoznać się z warunkami terapii opisanymi pod ankietą.

1. **Imię i nazwisko ucznia:** _____

2. **Data urodzenia:** _____

3. **Data wypełnienia ankiety:** _____

4. **Adres domowy, numer telefonu:** _____

5. **Czy ciąża przebiegała bez powikłań?**

6. **Jak rozwijało się dziecko w okresie do siódmego roku życia?**

(czy rozwój kształtował się adekwatnie do wieku dziecka)

7. **Jak rozwijała się mowa dziecka?** (prawidłowo w stosunku do wieku, rozwój był opóźniony, występowały problemy z artykulacją)

8. **Jakie choroby przebyło dziecko?**

9. **Czy dziecko przebywało w szpitalu? Jak często?**

10. **Jak dziecko zachowuje się w domu?**

(proszę wybrać z podanych propozycji lub wpisać własną odpowiedź: jest energiczne, głośne, spokojne, wycofane, agresywne, zamknięte w sobie, otwarte, życzliwe dla innych, ciche, samolubne, lubi przebywać samo, nie chce bawić się samo)

11. **W jaki sposób dziecko wykonuje zadania szkolne w domu?**

(proszę wybrać z podanych propozycji lub wpisać własną odpowiedź: chętnie, niechętnie, samodzielnie, z pomocą innych, nie jest zainteresowane lekcjami, potrzebuje stałej kontroli i motywacji, stara się wykonać zadania jak najlepiej, unika wykonywania zadań, wykonuje zadania z uwagą i zaangażowaniem, nie potrafi skoncentrować się na zadaniu)

12. W jaki sposób dziecko kontaktuje się z rówieśnikami?

(proszę wybrać z podanych propozycji lub wpisać własną odpowiedź: jest otwarte, łatwo nawiązuje kontakt, ma jedną wybraną osobę, z którą czuje się dobrze, ma trudności z nawiązywaniem kontaktów, jest nieśmiały, lubi przewodniczyć grupie, nie potrafi odnaleźć się w grupie, ma wielu kolegów, czuje się wyobcowany, lubi przebywać we własnym świecie, zdarzają się zachowania agresywne)

---

13. Jaki jest obecny stan zdrowia dziecka?

WARUNKI TERAPII

- Przeciwwskazaniem do terapii są: padaczka, zawroty i uporczywe bóle głowy, niektóre schorzenia uszu oraz wysoki ubytek słuchu. W podanych przypadkach możliwość terapii rozpatruje się indywidualnie.
- Terapia odbywa się w co najmniej trzech dwutygodniowych lub dwóch trzytygodniowych sesjach, jedna sesja to 10 lub 15 kolejnych dni (z wyłączeniem sobót i niedziel).
- Dziennie uczeń odbywa 120 minut treningu słuchowego (bez przerw).
- Podczas zajęć nie wolno jeść, można spożywać niewielkie ilości płynów.
- Podczas zajęć nie wolno rozmawiać, pisać i czytać, gdyż te działania angażują obszary, które są potrzebne do słuchania.
- Podczas zajęć dozwolone są wszelkie działania manualne (rysowanie, lepienie z plasteliny, układanie puzzli, gry itp.), a także odpoczynek na kanapie – również sen.
- Uczeń zobowiązany jest do systematycznego uczestnictwa w zajęciach.
W przypadku powtarzającej się nieobecności terapia musi odbyć się raz jeszcze od początku.
- Warunkiem uczestnictwa jest podpisanie przez rodzica/opiekuna zgody dziecka na udział w terapii.

**Zapoznałem się z warunkami terapii
i wyrażam zgodę na udział w niej mojego dziecka.**

ANKIETA
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH

**OCENA KORZYŚCI ZE STYMULACJI AUDIO-PSYCHO-LINGWISTYCZNEJ
METODA TOMATISA**

Data: _____

Imię i nazwisko ucznia: _____

Data urodzenia: _____

Czy po zakończeniu terapii:

PYTANIE	ODPOWIEDŹ				
	nie dotyczy	nie	w niewielkim stopniu	raczej tak	tak
Czy odczuwasz większą potrzebę poprawy swoich wyników w nauce?					
Czy jesteś bardziej samodzielny w nauce?					
Czy popełniasz mniej błędów ortograficznych?					
Czy chętniej czytasz?					
Czy twoje pismo stało się bardziej wyraźne?					
Czy czujesz się bardziej pewny siebie?					
Czy czujesz, że masz więcej energii?					
Czy częściej wypowiadasz się podczas lekcji?					
Czy chętniej śpiewasz/słuchasz muzyki?					
Czy chętniej przebywasz z rówieśnikami?					
Czy częściej wypowiadasz swoje zdanie?					
Czy czujesz, że jesteś bardziej skupiony na pracy?					
Czy częściej realizujesz to, co sobie postanowisz?					
Czy zauważyłaś/eś inne zmiany w zachowaniu? Jeśli tak, jakie?					

Bibliografia

1. Kurkowski Z.M., *Stymulacja audio-psycho-lingwistyczna – Metoda Tomatisa*.
W: „Audiofonologia”, tom XIX, Warszawa – Lublin 2001, s. 197-202.
2. Zeszyty szkoleniowe, Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu, Warszawa, 2005r.
3. Zeszyty szkoleniowe, Centrum Audio-Psycho-Fonologii Espace, Warszawa, 2009r.

PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE ZAJĘĆ

KINOTERAPIA – przykładowy scenariusz zajęć

AUTORZY: *mgr Joanna Dłuska, mgr Agnieszka Jedlińska-Kawska*

Temat: Różne postawy człowieka w systemie totalitarnym.

Cele ogólne:

- Zapoznanie uczniów z filmem „Człowiek z marmuru” i sylwetką jego twórcy;
- Uporządkowanie wiedzy ucznia na temat sytuacji politycznej, historycznej i społecznej lat 50-70 w PRL;
- Przedstawienie charakterystycznych cech nowomowy i innych zjawisk socrealizmu (architektura, sztuka użytkowa, rzeźba, plakat, utwory muzyczne itp.);
- Wprowadzenie pojęć: konformizm i nonkonformizm;

Cele operacyjne:

- uczeń kształci kompetencje komunikacyjne w zakresie odbioru i tworzenia różnych komunikatów ;
- uczeń świadomie i krytycznie odbiera dzieło filmowe, kształci i utrwała umiejętność przystosowania elementów świata przedstawionego w sztuce do rzeczywistości (asocjacyjność);
- uczeń samodzielnie poszukuje wartości w przedstawionych dziedzinach kultury;
- uczeń stosuje techniki komunikowania i odpowiednio je dobiera, a także kształci umiejętność stosowania ich w „teatrze życia codziennego”;

Czas zajęć

2 jednostki lekcyjne + projekcja filmu z audiodeskrypcją

Metody

Praca metodą stacji z wykorzystaniem pracy w grupach, karty pracy, wykładu, burzy mózgów, dramy.

Środki dydaktyczne

Zdjęcia Nowej Huty, makieta typowego budynku, rzeźba, plakat, nagrania muzyczne (piosenki z omawianego okresy oraz tekst przemówienia Wiesława Gomułki), film, karty pracy, wybór tekstów do pracy w grupach, rzutnik multimedialny

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do tematu, przedstawienie kontekstu historycznego, politycznego i społecznego z wykorzystaniem zdjęć i materiałów audio:
  - a. zdjęcia Nowej Huty, makieta;
  - b. rzeźba przedstawiająca Lenina;
  - c. plakaty z lat 50tych XX wieku;
  - d. nagranie piosenki „Do roboty”;
  - e. wypełnienie karty pracy.

2. Stacja I
  - poszukiwanie, porządkowanie i przedstawienie informacji o Andrzeju Wajdzie pochodzących z różnych źródeł, w tym ze strony internetowej Filmoteki Szkolnej (patrz bibliografia)

3. Stacja II
  - a. wysłuchanie fragmentu przemówienia Wiesława Gomułki
  - b. omówienie głównych cech nowomowy
  - c. wypełnienie karty pracy.
  - d. Tworzenie tekstu w nowomowie – apel do uczniów szkoły o wzięcie udziału w pracach społecznych np. zbieranie stonki, sadzenie lasu, udział w wykopkach

- 4. Obejrzenie filmu „Człowiek z marmuru” z udziałem deskrybenta.**

5. Stacja III
  - omówienie postaw głównych bohaterów z wykorzystaniem tekstów z broszury A. Szpulaka – praca w 3 grupach:
    - a. Mateusz – Od fascynacji systemem do desperacji;
    - b. Agnieszka – Jednostka w walce z systemem;
    - c. Redaktor TV – Lojalność wobec systemu.

6. Stacja IV
  - postawy konformistyczne i nonkonformistyczne (kinoterapia)
    - a. losowanie członków 2 grup
    - b. bank pomysłów – burza mózgów
    - c. odegranie scenek z przedstawieniem obu postaw

7. Stacja V

- wprowadzenie do pracy domowej: analiza i interpretacja sceny z udziałem redaktora (druga scena filmu od wejścia redaktora)

Praca domowa: Porozmawiaj z rodzicami, dziadkami na temat postaw bohaterów filmu A. Wajdy. Przeprowadź z nimi wywiad o rzeczywistości lat siedemdziesiątych, zwracając szczególną uwagę na ich uczucia.

Karta pracy:

Imię, nazwisko ucznia:

Klasa:

Temat lekcji:

1. Podaj przynajmniej 3 cechy socrealizmu w architekturze i sztuce.

.....
.....
.....
.....

2. Wymień kilka tytułów filmów w reżyserii Andrzeja Wajdy. Które z nich oglądałeś/aś

.....
.....
.....
.....

3. Odwołując się do przemówienia Wiesława Gomułki z 05.06.1957 roku wyjaśnij, jak rozumiesz sens następujących sformułowań:

a. „reakcyjne siły rozkładu”

.....
.....
.....

b. „klasowa nienawiść do Związku Radzieckiego”

.....
.....
.....

c. „anarchistyczny duch szlachecki”

.....
.....
.....

4. Jaką rolę pełnią w filmie zdjęcia kolorowe i biało-czarne?. Uzasadnij odpowiedź redagując minimum 2 zdania.

.....
.....
.....
.....

5. Korzystając ze „Słownika języka polskiego” wyjaśnij znaczenie pojęć: konformizm, nonkonformizm.

.....
.....
.....
.....

KINOTERAPIA – przykładowy scenariusz zajęć

AUTOR: *mgr Joanna Dłuska, mgr Agnieszka Jedlińska-Kawska*

Temat: Człowiek w sytuacji zagrożenia.

Cele ogólne:

- Zapoznanie uczniów z filmem „Szczurołap”;
- Wprowadzenie pojęcia: *dokument kreacyjny*;
- Zaznajomienie z wielowarstwowością dzieła filmowego

Cele operacyjne:

- uczeń kształci kompetencje komunikacyjne w zakresie odbioru i tworzenia różnych komunikatów ;
- uczeń świadomie i krytycznie odbiera dzieło filmowe, kształci i utrwała umiejętność abstrakcyjnego odbioru dzieła kultury;
- uczeń samodzielnie dokonuje oceny postaw bohaterów filmowych i literackich;
- uczeń potrafi odczytać treści paraboliczne;
- uczeń ma świadomość różnorodności własnych uczuć w sytuacji zagrożenia;

Czas zajęć

2 jednostki lekcyjne

Metody

wykład, burza mózgów, drama, praca z tekstem, praca w grupach

Środki dydaktyczne

film, wybór tekstów do pracy w grupach, rzutnik multimedialny

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do zajęć:

- Gdybyś mógł być zwierzęciem, to w które z nich byś się wcielił?- odgrywanie ról;
- A teraz wyobraź sobie, że nie masz wyboru i musisz być szczurem. Co czujesz, jak się będziesz zachowywał, jak będą odbierać cię ludzie?

2. Projekcja filmu z audiodeskrypcją

- Podział zespołu klasowego na dwie grupy:

I – obserwacja postaw zegarmistrza

II – obserwacja zachowań szczurów

3. Konfrontacja zebranych informacji:

- Dyskusja, „burza mózgów”
- Analiza i interpretacja sceny otwierającej i zamykającej film

4. Człowiek w sytuacji zagrożenia – kat i ofiara (praca z fragmentami tekstów w III grupach)

- I grupa – frag. *Dzieci Ireny Sendlerowej*
- II grupa – frag. *Rozmów z katem*
- III grupa – frag. *Pianisty*

5. Wymieszanie grup (III grupy o innym składzie, w każdej członkowie I, II, III grupy z punktu 4.)

- Podzielenie się refleksjami na temat przeczytanych fragmentów

6. Wysłuchanie przemówienia gen. W. Jaruzelskiego z 13 grudnia 1981 roku – podanie jednego z wielu możliwych kierunków interpretacji filmu

- Wykorzystanie materiałów zawartych w broszurze M. Jazdona

7. Co to jest dokument kreacyjny? – uporządkowanie informacji o rodzaju filmu dokumentalnego na podstawie różnych źródeł (patrz bibliografia)

8. Praca domowa: Wciel się w jednego z poznanych dziś bohaterów (filmowych lub literackich) i napisz, co czujesz w sytuacji zagrożenia.

KINOTERAPIA – przykładowy scenariusz zajęć

AUTOR: *mgr Joanna Dłuska, mgr Agnieszka Jedlińska-Kawska*

Temat: W innym świecie...w moim świecie.

Cele ogólne:

- Zapoznanie uczniów z filmem „Nienormalni” Jacka Bławuta;
- Wprowadzenie pojęcia *moralność kamery*;
- Zaznajomienie z metodą obserwacji świata od wewnątrz;
- Przedstawienie skomplikowanych relacji świata ludzi pełnosprawnych i niepełnosprawnych;

Cele operacyjne:

- uczeń kształci kompetencje komunikacyjne w zakresie odbioru i tworzenia różnych komunikatów ;
- uczeń świadomie i krytycznie odbiera dzieło filmowe;
- uczeń samodzielnie dokonuje oceny postaw bohaterów filmowych i potrafi odnieść tę umiejętność do rzeczywistości;
- uczeń rozumie skomplikowane relacje pełnosprawnych i niepełnosprawnych;
- uczeń ma świadomość zagubienia pełnosprawnych w swoim świecie;

Czas zajęć

2 jednostki lekcyjne + projekcja filmu z audiodeskrypcją

Metody

wykład, burza mózgów, wywiad, praca z tekstem, praca w grupach

Środki dydaktyczne

film, wybór tekstów do pracy w grupach, duże arkusze papieru, mazaki, kredki, rzutnik multimedialny, dyktafony

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do obejrzenia filmu J. Bławuta - portret nauczyciela
  - Praca w dwóch grupach: tworzenie plakatu nauczyciela na podstawie fragmentów tekstów literackich (I grupa - frag. *Ferdydurke*, II grupa – frag. *Szóstej klepki*);
  - Podsumowanie stworzonych plakatów;
2. Projekcja filmu z audiodeskrypcją;
3. Stworzenie plakatu nauczyciela uczniów niepełnosprawnych:
  - Wykorzystanie informacji zawartych w filmie oraz w broszurze W. Otto
  - Skonfrontowanie nauczyciela filmowego z rzeczywistym (odwołanie się do doświadczeń z praktyki szkolnej);
4. O trudnościach osoby pełnosprawnej w świecie ludzi niepełnosprawnych i odwrotnie: (stosownie do liczby uczniów w zespole klasowym, praca indywidualna, losowanie zadań) – 15 minut na wykonanie zadania.
  - Zadanie I – przeprowadź wywiad z nauczycielem, który rozpoczął pracę w Ośrodku. Zdobądź informację o tym, co jest dla niego największą trudnością
  - Zadanie II – porozmawiaj z nauczycielem, który pracuje w Ośrodku wiele lat. Jak zmieniło się jego postrzeganie osób niepełnosprawnych. Co go najbardziej zaskoczyło?
  - Zadanie III- znajdź ucznia pełnosprawnego, który rozpoczął naukę w liceum lub gimnazjum i zapytaj go o uczucia towarzyszące pierwszym dniom w szkole, internacie.
  - Zadanie IV – spróbuj porozmawiać z dzieckiem niewidomym z klas szkoły podstawowej. Z czym ma najwięcej kłopotów?
  - Zadanie V- dotrzyj do szkolnej kuchni i porozmawiaj z panią, która wydaje posiłki w stołówce. O czym musi pamiętać w swojej codziennej pracy?
  - Zadanie VI – porozmawiaj z panią sekretarką. Czy jej praca wymaga innych umiejętności niż praca w szkole masowej?
  - Zadanie VII – skontaktuj się z nauczycielem orientacji przestrzennej. Zapytaj go, jak przebiegał egzamin instruktorski z perypatologii, i której części egzaminu bał się najbardziej.
  - Zadanie VIII- poszukaj ucznia pełnosprawnego kończącego edukację w Ośrodku i zapytaj o jego doświadczenia ze środowiskiem uczniów niepełnosprawnych.
5. Prezentacja zgromadzonych (nagranych) informacji.

- Dyskusja- czy osoby pełnosprawne nie mają trudności w wejściu w świat osób niepełnosprawnych? Jakimi umiejętnościami muszą wykazywać się zarówno osoby pełnosprawne , jak i niepełnosprawne by w pełni się zrozumieć?
6. Podawanie przykładów z filmu dobrego i złego komunikowania się dwóch światów.
  7. Wyjaśnienie na czym polega pojęcie *moralność kamery*. Odniesienie do broszury i innych materiałów źródłowych (patrz bibliografia).
  8. Praca domowa – Czego oczekuję od osoby pełnosprawnej? (lub odwrotnie w przypadku ucznia pełnosprawnego).

ZAJĘCIA INDYWIDUALNE

REHABILITACJA WZROKU

AUTOR: *Maria Drzewiecka*

1. Potrzeba realizacji programu innowacyjnego

Już od wielu lat nauka i praktyka dostarczają dowodów na to, że używanie przez słabo widzących wzroku nie powoduje jego zużywania, ale wręcz sprzyja rozwojowi umiejętności patrzenia i dostrzegania obiektów, osób zjawisk pojawiających się fizycznym i społecznym w otoczeniu. Nie oznacza to, że następuje obiektywne polepszenie wzroku – zwiększenie ostrości lub rozszerzenie pola widzenia. Parametry te zazwyczaj albo pozostają takie same, albo ulegają nawet dalszemu ograniczeniu, np. w związku z postępującym procesem chorobowym. Zwiększa się natomiast stopień wykorzystania informacji napływających drogą wzrokową.

Z uwagi na często przejawianą przez uczniów nieumiejętność właściwego posługiwania się wzrokiem, nieświadomość własnych możliwości wzrokowych, udział w zajęciach rehabilitacji wzroku staje się dla nich warunkiem sine qua non.

2. Cel ogólny

Uświadomienie uczniowi własnego potencjału wzrokowego i wskazanie możliwości funkcjonalnego wykorzystania go w różnych sferach aktywności: życiowej i społecznej.

Friktoryzacja do posługiwania się wzrokiem w różnych dziedzinach życia.

Cele szczegółowe

1. Rozwijanie potrzeby kontrolowania otoczenia za pomocą wzroku.
2. Zapobieganie opóźnieniom i utrudnieniom w scalaniu wrażeń dochodzących z analizatora wzrokowego i z innych analizatorów (zmysłów).
3. Zapobieganie antycypacji wydarzeń dokonywanej wyłącznie przy pomocy innych zmysłów, nie wzroku.
4. Podniesienie poziomu umiejętności posługiwania się wzrokiem w zakresie zwiększania ilości i różnorodności zdobywanych doświadczeń.
5. Podniesienie poziomu umiejętności posługiwania się wzrokiem w zakresie prawidłowej orientacji w przestrzeni i opanowaniu relacji między przedmiotami.

Osoby objęte programem

Uczniowie klasy I XVIII Liceum Ogólnokształcącego

1. Diagnoza (kwestionariusz)

a) Wstępna ocena widzenia funkcjonalnego

ARKUSZ OCENY FUNKCJONALNEGO WIDZENIA (Project IVEY)

Imię i nazwisko badanego .....

Wiek.....

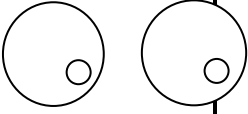
Klasa.....

Oceniający.....

REAKCJE	T *	N *	OP	OL	ODLEGŁOŚĆ ŚWIATŁA/ PRZEDMIOTU	RODZAJ / ROZMIAR ŚWIATŁA/ PRZEDMIOTU	OŚWIETLENI E J/S/C**	UWAGI	DAT A
ODRUCH MRUGANIA						REKA Z ROZPOSTARTYMI PALCAMI			
REAKCJA ŻRENIC					30 cm			SZYBKA..... ..... WOLNA.....	
ZBIEŻNOŚĆ					60-90 cm				
PREFERE -NCJE OKA					30-45 cm				
CENTRALNE POLE WIDZENIA					30 cm				
OBWODOWE POLE WIDZENIA					30 cm				
PREFERENCJ E W ZAKRESIE POLA WIDZENIA					30 cm				

* T - tak, N - nie. ** J – jasne, S – słabe, C – ciemne.

MOTORYKA WZROKU	T	N	OP	OL	ODLEGŁOŚĆ ŚWIATŁA/PRZEDMIOTU	RODZAJ /ROZMIAR ŚWIATŁA/PRZEDMIOTU	OŚWIETLENIE J/S/C	UWAGI	DAT A
ABURZENIA ACY MIĘŚNI					35 cm			Zanotuj punkt odbicia światła OP OL	
ŚLEDZENIE WZROKIEM								Pion..... Poziom..... Ukośnie..... Po okręgu..... Głowa i oczy..... Tylko oczy..... Płynnie..... Skokowo.....	
PRZENOSZE -NIE SPOJRZENIA									
POGLĄDANIE KOLEJNO NA PRZEDMIOTY PRZESZUKI- WANIE									
SIĘGANIE LUB RUSZANIE SIĘ W STRONĘ ŚWIATEŁ ZEDMIOTÓW									

3. Procedura diagnostyczno-oceniająca widzenie funkcjonalne

PROCEDURA DIAGNOSTYCZNO-OCENIAJĄCA /DAP/ ZESZYT ZAPISU WYNIKÓW OCENY

Nazwisko i imię .....

Data urodzenia ..... Płeć..... Wiek .....
(rok, miesiąc, dzień)

Nazwisko i imię badającego .....

Data badania okulistycznego .....

Pole widzenia .....

Ostrość wzroku	Do dali			Do bliży		
	bez korekcji /s. c./	po korekcji /c. c./	z pomocą optyczną	bez korekcji /s. c./	po korekcji /c. c./	z pomocą optyczną
Oko prawe /OP/						
Oko lewe /OL/						
Obuocznie /OPL/						

Widzenie barw: w normie .....

inne .....

Rozpoznanie:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Wiek i przyczyna   Oko prawe /OP/ .....

utruty wzroku   Oko lewe /OL/ .....

Zalecenia i rokowania okulistyczne: zaburzenie widzenia jest ustabilizowane.....,

postępujące .....

nieokreślone .....

Zalecenia dotyczące leczenia /jeżeli są/.....

Okulary: Nie ..... Tak ..... Jakie .....

Używane do: .....

Pomoce dla słabo widzących: Przepisane .....

Nie przepisane .....

Jakie .....

Używane do: .....

Inne ograniczenia /wymień je, podając np. przybliżony stopień upośledzenia – lekki, umiarkowany, głęboki/: .....

Stosowane leki, rodzaj, dawkowanie: .....

Pory dnia, kiedy je przyjmuje.....

Technika pisania /i/ czytania /Postaw znak przy wszystkich używanych przez badanego sposobach i zakreśl ten, który jest wiodący/:

Druk ..... Powiększony druk .....Brajl .....

Tekst mówiony .....Nie czyta .....

Postawy wobec zachowań wykonywanych w trakcie oceny.

Zainteresowanie .....

Brak zainteresowania .....

Rozluźnienie .....

Napięcie .....

Uwagi dodatkowe:

	Oceniane zachowanie	Uwagi
1. Reaguje wzrokiem na światło /podaj odległość/		
na wprost	_____	
na wysokości żołądka	_____	
koło lewego ucha	_____	
koło prawego ucha	_____	
nad głową	_____	
2. Skupia uwagę wzrokową na obiekcie /podaj odległość/	_____	
3. Przenosi spojrzenie /podaj odległość/	_____	
poziomo	_____	
pionowo	_____	
ukośnie	_____	
4. Śledzi poruszające się światło /podaj odległość/		
poziomo	_____	
pionowo	_____	
ukośnie	_____	
5. Wyszukuje wzrokiem odległy przedmiot i porusza się w jego kierunku /podaj odległość/		
lokalizacja wzrokiem	_____	
porusza się bezpośrednio ku niemu	_____	
6. Utrzymuje wzrokowy kontakt z przedmiotem i porusza się ku niemu		
obserwuje piłkę	_____	
dociera do piłki	_____	
7. Lokalizuje wzrokiem „ścieżkę” i porusza się do niej	_____	
8. Obserwuje przedmioty i manipuluje innymi przedmiotami by odwzorować układ	_____	
9. Przygląda się liniom i je odwzorowuje		
linia prosta	_____	
linia krzywa	_____	

10. Dobiera do siebie przedmioty wg kształtu na podstawie wskazówek wzrokowych

kwadraty _____
koła _____
trójkąty _____

11. Rozpoznaje za pomocą wzroku charakterystyczne cechy

ramię _____
but _____

12. Obserwuje układ i manipuluje przedmiotami, by ten układ odwzorować

wzór „T” _____
wzór „X” _____

13. Dobiera przedmioty wg barwy

niebieskie _____
czerwone _____
żółte _____

14. Dobiera figury na obrazkach

kwadraty _____
koła _____
trójkąty _____

15. Dobiera do siebie przedmioty na podstawie wzrokowej oceny ich wielkości

duże _____
małe _____
długie _____
krótkie _____

16. Rozpoznaje obrazki przedstawiające kontury przedmiotów

kwadrat /odbiornik TV/ _____
koło /piłka/ _____
trójkąt /drewno/ _____
romb /latawiec/ _____
owal /jajko/ _____

17. Rysuje figury po przyjrzeniu się ich modelom

koło _____
kwadrat _____
trójkąt _____

	Oceniane zachowanie	Uwagi
18. Identyfikuje kontury obiektów		
drzewo	_____	
ręka	_____	
samochód/taxi/	_____	
dom /kościół, stacja benzynowa/	_____	
samochód/taxi/	_____	
ręka	_____	
ręka	_____	
drzewo	_____	
dom /kościół, stacja benzynowa/	_____	
19. Przygląda się obrazkowi i tak ustawia przedmioty jak na obrazku	_____	
20. Dobiera obrazki do przedmiotów		
samochód	_____	
lalka	_____	
21. Dobiera obrazki na podstawie pojedynczego szczegółu wewnętrznego		
samochody	_____	
twarze	_____	
22. Identyfikuje przedmioty na obrazkach i włącza do zbiorów		
Nazwy:		
but	_____	
spodnie	_____	
płaszcz /palto, sukienka, kurtka, itp./	_____	
klocki /kostki, ale <u>nie</u> kwadraty/	_____	
balonik	_____	
pęczek marchewek	_____	
lody	_____	
ogórek	_____	
Grupy:		
zabawki	_____	
ubranie	_____	
jedzenie	_____	

/w uwagach należy podać informacje dot. odległości i pozycji/

23. Ustawia przedmioty w takiej pozycji, w jakiej przedstawione są na obrazku

ramiona do góry _____
ramiona opuszczone wzdłuż ciała _____

24. Rozpoznaje na obrazkach pojedyncze elementy
Obrazek przedstawiający podwórko

drzewo _____
pies _____

Obrazek przedstawiający wnętrze domu

stół _____
kwiaty _____

25. Rozpoznaje obiekt przedstawiony na obrazku na podstawie jego odsłoniętych elementów

_____

26. Układa obrazek z części

układanka przedstawiająca psa _____
układanka przedstawiająca dom _____

27. Dobiera obrazek pojedynczego obiektu do podobnego obiektu na obrazku
złożonym

_____

28. Identyfikuje kolejność czynności przedstawionych na obrazku

Akcja
osoba idzie ulicą _____
osoba zbliża się do budynku _____
osoba otwiera drzwi _____
osoba siedzi na krześle _____

Kolejność/podaj porządek, zalicz
ABCD lub DBCA/ _____

29. Dobiera figury abstrakcyjne na podstawie różnicującego szczegółu wewnętrznego

_____

30. Odwzorowuje figury abstrakcyjne

figura o liniach prostych _____
figura o liniach zakrzywionych _____

Oceniane
zachowanie

Uwagi

31. Dobiera znak podobny do danego

„H”
„2”

_____
_____

32. Dobiera znaki do ich odpowiedników przedstawionych na wzorzystym tle

„M”
„3”
„B”
„5”
„Y”
„4”

_____
_____
_____
_____
_____
_____

33. Dobiera podobne do siebie figury

_____

34. Odwzorowuje znaki przedstawione różnymi rodzajami pisma

wielkie pisane „J”
wielkie pisane „W”
małe pisane „s”
małe pisane „d”
pismo techniczne, wielkie „B”
pismo techniczne, wielkie „F”
pismo techniczne, małe „a”
pismo techniczne, małe „p”

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

35. Dobiera jednakowe wyrazy

STOP
RUCH
SKLEP
UWAGA
TAXI

_____
_____
_____
_____
_____

36. Rozpoznaje podobieństwa i różnice między wyrazami

głaz
pani
głowa

_____
_____
_____

Oceniane
zachowanie

Uwagi

37. Rozpoznaje tożsamość litery

pismo techniczne, wielkie „B”
małe drukowane „p”
małe drukowane „g”
wielkie drukowane „G”

_____
_____
_____
_____

pismo techniczne, wielkie „P” _____
małe pisane „g” _____
pismo techniczne, małe „b” _____
pismo techniczne, małe „g” _____
wielkie pisane „B” _____
małe pisane „p” _____
wielkie drukowane „B” _____
pismo techniczne, małe „p” _____
wielkie pisane „P” _____
małe pisane „b” _____
wielkie pisane „G” _____
wielkie drukowane „P” _____
małe drukowane „b” _____

38. Pisze znaki z pamięci

„E” _____
„7” _____
„M” _____
„8” _____
„F” _____

39. Dobiera wyrazy do obrazków

piłka _____
lalka _____
pies _____
bieg _____
skok _____
siad _____

40. Identyfikuje wyrazy przy pomocy wzroku

skok _____
noga _____
lampa _____
gra _____
słowo _____
stół _____

Tabela doboru ćwiczeń służąca do skonstruowania indywidualnego programu usprawniania widzenia ucznia

**TABELA DOBORU ĆWICZEŃ
INDYWIDUALNY PROGRAM USPRAWNIANIA WIDZENIA**

Imię i nazwisko osoby rehabilitowanej .....

Adres zamieszkania .....

..... nr telefonu .....

1. Wykaz ćwiczeń usprawniających umiejętność posługiwania się wzrokiem wg „Programu ...” N. Barragi.

Nr prób diagnostycznych, których słabo widząca/y nie wykonał, proszę podkreślić linią ciągłą. Nr lekcji obowiązkowych do przećwiczenia również podkreślić linią ciągłą, natomiast nr lekcji zaleconych /dodatkowych/ do ćwiczeń proszę podkreślić linią przerywaną.

Poziomy i numery prób diagnostycznych	Numery lekcji	Numer lekcji, od której rozpoczynać ćwiczenia	Ilość lekcji do przećwiczenia w danym poziomie
1	2	3	4
Poziom A	Poziom A		
1	1 – 2 Jeśli nie wykonuje, spróbować ponownie za 3-6 miesięcy		
2	3 – 7		
Niezaliczenie którejkolwiek z tych prób wskazuje, że czynności w Lekcjach 1 – 7 należy podzielić na mniejsze jednostki i powtórzyć /używając różnych sposobów oświetlenia i różnych obiektów/ w wolniejszym tempie.			
Poziom B	Poziom B		
3	8 – 11		
4	12 – 14		
5	15 – 18		
6	19 - 20		
Niezaliczenie którejkolwiek próby Poziomu B sugeruje potrzebę uzupełnienia większości spośród Lekcji 8 – 20 o podobne czynności dodatkowe przy bardziej zróżnicowanych warunkach oświetleniowych i wolniejszym tempie.			

1	2	3	4
Poziom C	Poziom C		
7	21 – 23		
8	24 – 27		
9	28 – 32		
10	33 – 35		
11	36 – 39		
12	40 – 45		
Niezaliczenie 3 prób z Poziomu C wskazuje, że słabo widzący potrzebuje ćwiczeń w zakresie większości czynności objętych Lekcjami 21 – 45 – skorzysta z lekcji standardowych lub adaptowanych specjalnie dla niego Należy zwrócić uwagę na manipulowanie i posługiwanie się przedmiotami.			
Poziom D	Poziom D		
13	46 – 49		
14	50 – 51		
15	52 – 54		
16	55 – 60		
17	61 – 64		
18	65 – 70		
19	71 – 73		
20	74 – 78		
21	79 – 84		
22	85 – 87		
23	88 – 90		
24	91 – 93		
Niezaliczenie 6 prób z Poziomu D świadczy o bardzo ograniczonej umiejętności rozróżniania i identyfikowania szczegółów. Mogą być także kłopoty ze spostrzeganiem relacji między obiektami i obrazkami. Dopóki funkcjonowanie nie ustabilizuje się, należy intensywnie ćwiczyć wszystkie czynności z tego Poziomu wykorzystując dodatkowe materiały. Na niektóre czynności trzeba poświęcić czasem kilka lekcji.			
Poziom E	Poziom E		
25	94 – 97		
26	98 – 100		
27	101 – 102		
28	103 – 107		
Niezaliczenie jakiegokolwiek próby Poziomu E oznacza trudności z zapamiętywaniem szczegółów, odnoszeniem części do całości, oddzielaniem figur od tła i organizowaniem informacji pochodzącej z obrazka. Słabo widzący potrzebuje wielu ćwiczeń i doświadczeń z układankami i manipulowaniem.			

1	2	3	4
Poziom F 29 30 31 32	Poziom F 108 – 109 110 – 112 113 – 115 116 – 120		
Niezaliczenie jakichkolwiek 2 prób Poziomu F świadczy o kłopotach z organizacją i interpretacją spostrzeżeń figur abstrakcyjnych i znaków. Trzeba powoli zapoznawać słabo widzącego /o ile pozwala na to jego dojrzałość umysłowa/ z różnymi czynnościami wymagającymi rozróżniania, identyfikowania i odtwarzania wewnętrznych szczegółów zanim przejdzie do liter i cyfr.			
Poziom G 33 34 35 36	Poziom G 121 – 126 127 – 130 131 – 137 138 – 140		
Niezaliczenie 2 i więcej prób z Poziomu G wskazuje na trudności z rozróżnianiem i identyfikowaniem liter i cyfr. Ćwiczenie wszystkich czynności dotyczących znaków należy prowadzić powoli i uzupełniać o dodatkowe lekcje. Spostrzeżenia relacji między literami i wyrazami we wszystkich krojach pisma muszą się utrwalić.			
Poziom H 37 38 39 40	Poziom H 141 – 142 143 – 144 145 – 147 148 – 150		
Niezaliczenie jakiegokolwiek próby z Poziomu H wskazuje, że potrzebne są bardziej intensywne ćwiczenia wszystkich rodzajów czynności związanych z odtwarzaniem znaków i z wprowadzaniem nauki czytania. Jest to konieczne przed rozważeniem czy czytanie wzrokowe będzie podstawowym sposobem uczenia się. Na sprawność może wpływać zarówno niedojrzałość emocjonalna lub poznawcza, jak i słabe funkcjonowanie wzrokowe. Dodatkowym czynnikiem, który trzeba wziąć pod uwagę, jest zainteresowanie i motywacja do uczenia się i czytania.			

2. Inne zalecenia do realizacji ćwiczeń usprawniających widzenie .....

.....
.....

3. Częstotliwość sesji i stałe terminy:

.....
.....

Imię i nazwisko instruktora widzenia .....

4. Procedury osiągnięcia celów

1. Analiza dokumentacji medycznej i okulistycznej ucznia.
2. Przeprowadzenie wstępnej diagnozy funkcjonalnej z wykorzystaniem specjalistycznych narzędzi i technik diagnostycznych oraz oceny widzenia funkcjonalnego zgodnie z procedurą DAP.
3. Pisemna ocena widzenia funkcjonalnego ucznia, zalecenia i wskazówki do pracy dla nauczyciela.
4. Ustalenie indywidualnego programu ćwiczeń w zakresie usprawniania widzenia ucznia w oparciu o wnikliwą analizę materiału diagnostycznego.
5. Usprawnianie widzenia ucznia w oparciu o „Program rozwijania umiejętności posługiwania się wzrokiem” N.C. Barraga i J.E. Morris w zależności od ustalonego poziomu funkcjonowania wzrokowego:
  - A. Funkcje optyczne (L. 1-7)
    - gotowość widzenia
    - odbiór informacji wzrokowych
    - przeszukiwanie i eksploracja wzrokowa
  - B. Funkcje optyczne (L. 8-20)
    - rozwijanie dowolnej kontroli ruchów gałek ocznych
    - poszukiwanie i patrzenie
    - fiksacja barw, figur, przedmiotów
    - odnajdowanie obiektu i poruszanie się w jego kierunku
  - C. Funkcje optyczne i spostrzeżeniowe (L. 21-45)
    - rozróżnianie figur, przedmiotów, ludzi i czynności
    - koordynacja wzrokowo-ruchowa (oko-ręka) podczas manipulowania
    - identyfikowanie wzrokowe przedmiotów i ludzi, zwierząt
  - D. Funkcje optyczne i spostrzeżeniowe (L. 46-93)
    - rozróżnianie i identyfikowanie szczegółów na obrazkach przedstawiających przedmioty, ludzi, zwierzęta i wydarzenia
    - manipulowanie obiektami zgodnie z modelem lub poleceniem
    - odnajdowanie barw i obrazków przedstawiających przedmioty, ludzi, zwierzęta i wydarzenia
    - manipulowanie obiektami (narzędziami), aby utworzyć (zmienić) reprezentacje obrazkowe
  - E. Funkcje optyczne, spostrzeżeniowe i wzrokowo-spostrzeżeniowe (L. 94-107)
    - zapamiętywanie szczegółów na złożonych obrazkach
    - odnoszenie poszczególnych części do całości
    - odróżnianie figury od tła
    - organizowanie spostrzeżeń wzrokowych
  - F. Funkcje optyczne, spostrzeżeniowe i wzrokowo-spostrzeżeniowe (L. 108-120)
    - rozróżnianie i identyfikowanie figur abstrakcyjnych i znaków
    - odnajdowanie znaków i wskazówek wzrokowych w otoczeniu
    - odtwarzanie figur abstrakcyjnych i znaków

- G. Funkcje spostrzeżeniowe i wzrokowo-spostrzeżeniowe (L. 121-140)
    - rozróżnianie i spostrzeganie zależności na obrazkach
    - spostrzeganie podobieństw i różnic w figurach abstrakcyjnych i znakach
    - identyfikowanie cyfr i liter

  - H. Funkcje wzrokowo-spostrzeżeniowe (L. 141-150)
    - spostrzeganie stałości znaku mimo różnic w wyglądzie graficznym
    - kojarzenie znaków z obrazkami
    - identyfikowanie i odtwarzanie liter i wyrazów
    - integrowanie
6. Dobór pomocy nieoptycznych i ćwiczenia z pomocami nieoptycznymi.
  7. Dobór pomocy optycznych i ćwiczenia z pomocami optycznymi.
  8. Ćwiczenia bliży i dali wzrokowej z pomocami optycznymi i bez pomocy.
  9. Organizacja stanowiska pracy ucznia głuchoniewidomego w klasie szkolnej dostosowanego do jego potrzeb i możliwości wzrokowych.

Uwaga: materiały i środki rehabilitacyjne wykorzystywane na zajęciach rehabilitacji wzroku będą ściśle korelowały z treściami edukacyjno-rewalidacyjnymi realizowanymi przez uczniów liceum ogólnokształcącego w ramach programu – moduł „Abstrakcja”

5. Ewaluacja

Ponowne przeprowadzenie tych prób procedury DAP, z którymi uczeń miał trudności w pierwszej fazie jej przeprowadzania. Ocena rozwoju umiejętności posługiwania się wzrokiem i umiejętności jego funkcjonalnego wykorzystania przez ucznia zostanie dokonana w drugim semestrze pracy z nim. Opierała będzie się na obserwacji zachowań wzrokowych ucznia – prowadzonych przez terapeutę prowadzącego i innych nauczycieli specjalistów pracujących z uczniem oraz na bazie jego uwag i doświadczeń. Ponowna opisowa ocena widzenia funkcjonalnego.

6. Inne materiały opracowane na potrzeby realizacji programu

1. Arkusz obserwacji wzrokowych zachowań ucznia (załącznik nr 1)
2. Arkusz – Objawy mogące świadczyć o problemach z widzeniem (załącznik nr 2)
3. Arkusz – Ocena możliwości wzrokowych ucznia (diagnoza wstępna – funkcjonalna/długofalowa), (załącznik nr 3)

ARKUSZ OBSERWACJI WZROKOWYCH ZACHOWAŃ UCZNIĄ

Imię i nazwisko ocenianego .....

Wiek ..... Data .....

ZACHOWANIA ZWIĄZANE Z PORUSZANIEM SIĘ	TAK	NIE
1. Porusza się bez trudu i szybko	.....	.....
2. Posiada płynny zakres ruchów	.....	.....
3. Nie zbacza z trasy	.....	.....
4. Unika przeszkód zanim je spostrzeże dotykowo lub w inny pozawzrokowy sposób	.....	.....
5. Sięga celnie	.....	.....
6. Przesuwa nogi	.....	.....
7. Stawia błędne kroki	.....	.....
8. Chodzi z opuszczoną głową	.....	.....
9. Wpada na przeszkody znajdujące się:		
⇒ na wysokości głowy	.....	.....
⇒ na wysokości pasa	.....	.....
⇒ na wysokości kolan lub niżej	.....	.....
⇒ z prawej strony	.....	.....
⇒ z lewej strony	.....	.....

UWAGI /INNE ZAOBSERWOWANE ZACHOWANIA RUCHOWE/:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Imię i nazwisko ucznia..... Data.....

OBJAWY MOGĄCE ŚWIADCZYĆ O PROBLEMACH Z WIDZENIEM

Zaznacz, które objawy z poniższych cech i zachowań słabo widzącego dziecka zaobserwowane zostały przez nauczyciela /N/, rodziców /R/ lub oceniającego /O/.

1. Wygląd oczu

- _____ Oczy zezujące lub poruszające się niezależnie od siebie
- _____ Oczy zaczerwienione
- _____ Oczy załzawione
- _____ Powieki oblepione zaschniętą wydzieliną
- _____ Częsty jęczmień

2. Zachowania mogące świadczyć o problemach z widzeniem

- _____ Unika patrzenia z bliskich odległości
- _____ Ma bardzo krótki okres koncentracji albo często „myśli o niebieskich migdałach
- _____ Obraca głowę albo przechyla ją na bok, żeby patrzeć jednym okiem
- _____ Marszczy się przy czytaniu, pisaniu, pisaniu na tablicy
- _____ Nieprawidłowo trzyma ołówek, często go łamie, często obraca
- _____ Często mruga lub trze oczy
- _____ Zamyka lub zakrywa jedno oko
- _____ Ma kłopoty z zapamiętywaniem, identyfikowaniem i odtwarzaniem podstawowych figur geometrycznych
- _____ Myli podobne wyrazy
- _____ Ma kłopoty z wykonywaniem poleceń słownych
- _____ Ma słabą koordynację wzrokowo-ruchową, dziwnie niezręcznie wykonuje rozmaite czynności, takie jak wchodzenie i schodzenie ze schodów, rzucanie i łapanie piłki, zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł /nie orientuje się, że są rozwiązane
- _____ Jest nerwowy, drażliwy, nadmiernie ruchliwy, objawia zmęczenie po okresie koncentracji wzrokowej

3. Skargi związane z posługiwaniem się wzrokiem

- _____ Bóle głowy, nudności, zawroty głowy
- _____ Pieczenie lub swędzenie oczu
- _____ Zamazywanie się obrazu
- _____ Podwójne widzenie

Inne .....

.....
(imię i nazwisko oceniającego)

OCENA MOŻLIWOŚCI WZROKOWYCH UCZNIĄ
DIAGNOZA WSTĘPNA – FUNKCJONALNA/ DŁUGOFALOWA

1. Nazwisko i imię ucznia:.....
2. Wiek.....
3. Klasa.....
4. Nauczyciel/wychowawca.....
5. ZO-PZN – miejsce.....
6. Uprawnienia: zasiłek pielęgn. ....
renta szkolna.....
zasiłek socjalny.....
renta rodzinna.....
pomoc socjalna z MOPS/GOPS.....
podległość ZUS/ KRUS/ resort mundurowy.....
7. Okulistyczna ocena wzroku.....
.....
.....
.....
Rehabilit. ocena wzroku.....
.....
.....
.....
(w tym wizualny opis OU/OP/OL)
8. Ostrość wzroku (okulist.) ..... (bliź)
..... (dal)
9. Ostrość wzroku (rehabilit.) ..... (bliź)
..... (dal)
- Preferencja oka.....
10. Pole widzenia.....
11. Korekcja okularowa.....
12. Fiksacja.....
13. Reakcja na barwy.....
14. Reakcja na światło.....
15. Dodatkowe schorzenia.....
.....
16. Grupa inwalidzka – orzeczenie Komisji ds. Niepełnosprawności.....
17. Inne oceny ucznia.....

- .....
18. Czyta na etapie wielkości pica.....
19. Wykorzystanie pomocy optycznych.....
- .....
20. Wykorzystanie pomocy nieoptycznych.....
- .....
21. Wykorzystanie wzroku w pracy z:
książką.....
- .....
- (jaki druk?, technika, tempo czytania)
- zapis czarnodrukowy/brajl/.....
- odczytywanie zapisu odręcznego.....
- błędy ortograficzne (inne?).....
- .....
- odczytywanie tekstu z tablicy.....
- .....
22. Uwagi, zalecenia.....
23. Inne.....

.....
(podpis oceniającego)

Data.....

Bibliografia

1. **Założenia i metody rehabilitacji wzroku** u słabowidzących, Materiały Tyflogiczne. ZG PZN 1991,
2. **N. C. Barraga**, Program rozwijania umiejętności posługiwania się wzrokiem, (Program to Develop Efficiency In Visual Functioning, APH 1980), tłumaczenie PZN
3. **O. Backman**, Usprawnianie resztek wzroku u słabowidzących, (Low Visio Training, Liber-Harmods, Malmo 1979), tłumaczenie PZN 1984
4. **Audrey J. Smith, Lizabeth M. O`Donnel**, Poza zasięgiem ręki, Rozwijanie widzenia do dali, Zeszyty Tyflogiczne 13, PZN 1994
5. **Organizacja stanowiska pracy ucznia głuchoniewidomego** w klasie szkolnej dostosowanego do jego potrzeb i możliwości wzrokowych.

ORIENTACJA PRZESTRZENNA

AUTOR: *Justyna Kranc*

Zmieniające się warunki codziennego życia, postęp technologiczny i rozwój infrastruktury miejskiej wymagają rozszerzenia programu nauczania orientacji przestrzennej o nowe treści. Przygotowanie do samodzielności ucznia z dysfunkcją wzroku obejmować powinno osiągnięcie umiejętności w zakresie orientacji w przestrzeni i lokomocji, jak również orientacji w życiu społecznym.

W szczególności: umiejętności funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych, pełnienia ról społecznych, komunikacji werbalnej i poza werbalnej, zdobywania informacji przez bezpośrednią konwersację jak i wirtualnie.

Celem programu jest dostosowanie treści programowych do wyzwań przed jakimi stawia niewidomego absolwenta rozwój współczesnej cywilizacji XXI wieku, jak również zdobycie przez ucznia takich umiejętności, które pozwolą mu funkcjonować samodzielnie na miarę jego możliwości psychofizycznych. Samodzielność daje mu szansę na pomyślną samorealizację w przyszłym życiu osobistym i zawodowym.

1. CEL OGÓLNY

Zwiększenie samodzielności uczniów poprzez poprawę ich funkcjonowania w zmieniającej się infrastrukturze miejskiej i życiu społecznym.

2. CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna własne umiejętności i ograniczenia i wie, że może je przezwyciężyć
2. Uczeń rozumie potrzebę podjęcia nauki i wynikające z niej korzyści
3. Uczeń potrafi samodzielnie poruszania się z białą laską- właściwą do danej sytuacji techniką .
4. Uczeń zna zasady orientacji przestrzennej i ich przestrzega.
5. Uczeń potrafi bezpiecznie poruszać się w zmieniającej się przestrzeni miejskiej.
6. Uczeń zna zakres działalności /ofertę pomocy organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz osób niepełnosprawnych.
7. Uczeń zna zasady działania i możliwości elektronicznych pomocy w orientacji przestrzennej i potrafi z nich korzystać.
8. Uczeń potrafi samodzielnie odczytywać /tworzyć proste mapy i plany.

3. Osoby objęte programem:

Uczniowie klasy I LO w roku szkolnym 2010/2011 zgodnie z zaleceniami PPP

4. DIAGNOZA (KWESTIONARIUSZ)

Badanie poziomu orientacji przestrzennej dnia:

Imię i nazwisko:

Wiek:

Diagnoza okulistyczna:

Choroby współistniejące:

Umiejętność	Ocena	Uwagi
Czynności samoobsługowe: - zapnij guzik/ zamek, zawiąż sznurowadło - rozpoznaj monety / banknoty, przelicz - odczytaj godzinę na zegarku / nastaw zegarek - nalej szklankę wody wybraną metodą		
Rozumienie podstawowych pojęć: - dotknij prawej ręki osoby stojącej naprzeciwko - przesun się w bok/ przód / tył ... - stań przed / za / pomiędzy ... - określ kierunek / odległość dźwięku - rozpoznaj zapach - rozróżnij kształt, wielkość, fakturę, podłoże		
Poruszanie się z przewodnikiem: - chwyć prawidłowo przewodnika - zmień stronę przewodnika - zareaguj na sygnał wąskiego przejścia - dokonaj zwrotu w miejscu „twarzą w twarz” - przejdź przez drzwi i zamknij je - wejdź/ zejź ze schodów, rozpoznaj sygnalizowanie ostatniego stopnia - poproś / podziękuj o/ za pomoc		
Orientacja w przestrzeni zamkniętej: - przejdź do podanych pomieszczeń szkolnych - technika biodrowa / barkowa, modyfikacje - metody szukania upuszczonych przedmiotów - obieranie, utrzymywanie kierunku / zwroty - poruszanie w linii prostej - trailing – ułożenie, prowadzenie ręki		

Techniki poruszania się z białą laską: - technika diagonalna, warianty - technika dotykowa – dwupunktowa - omijanie przeszkód / wykrywanie spadków, krawężników, wzniesień / wnęk - wyszukiwanie / zapamiętywanie punktów orientacyjnych - skracanie laski - przechodzenie przez drzwi - pokonywanie schodów z/ bez poręczy		
Orientacja w przestrzeni otwartej / dużej /: - - poruszanie wzdłuż różnych punktów odniesienia - trafianie do celów w najbliższej okolicy Ośrodka (Lewiatan, sala gimnastyczna) - etapy przejścia – bez sygnalizacji - przejścia z sygnalizacją – interpretacja ruchu - pokonywanie nieznanych schodów - dokonywanie drobnych zakupów		
Korzystanie z komunikacji miejskiej: - ustawienie na przystanku / wysepce - odnajdywanie wejścia - poruszanie we wnętrzu pojazdu - zajmowanie miejsca - wsiadanie / wysiadanie z autobusu / tramwaju / samochodu osobowego		

Uwagi ogólne:

.....

.....

.....

.....

5. TREŚCI

ZADANIA OGÓLNE	ZADANIA SZCZEGÓŁOWE	FORMY REALIZACJI
Dokonanie diagnozy wstępnej	-analiza dokumentacji szkolnej ucznia -przeprowadzenie diagnozy -dokonanie analizy wyników - przeprowadzenie wywiadu z nauczycielami, rodzicami, uczniem	kwestionariusz wywiad, konsultacje
Opracowanie indywidualnego programu nauczania	-wybór treści programowych zgodnych z możliwościami i potrzebami ucznia -konsultacja z nauczycielami, rodzicami, uczniem -pozytywne umotywowanie ucznia do pracy na zajęciach	indywidualny program nauczania, wywiad, konsultacje
Doskonalenie umiejętności podstawowych z zakresu orientacji przestrzennej	-prawidłowe stosowanie podstawowych technik poruszania się z białą laską i ich modyfikacji -obieranie, utrzymywanie kierunku -omijanie przeszkód, wyszukiwanie zakrętów, wnęk -korzystanie ze środków komunikacji miejskiej -bezpieczne pokonywanie różnego typu przejść	indywidualne zajęcia rewalidacyjne ćwiczenia praktyczne
Przestrzeganie zasad orientacji przestrzennej w codziennej aktywności	-przestrzeganie trzech zasad orientacji: gdzie jestem?, jaki jest mój cel?, jak do niego dotrzeć? -kształcenie i wykorzystywanie pamięci kinestetycznej oraz informacji sensorycznych docierających przez słuch, dotyk, węch, resztki wzroku -obieranie, utrzymywanie kierunku, ocenianie odległości -uwrażliwienie na zmiany temperatury i ruch powietrza, wykorzystanie światła i dźwięku-uaktywnienie sprawnych zmysłów	
Nabywanie umiejętności poruszania się w zmieniającej się przestrzeni miejskiej	-bezpieczne poruszanie się po schodach ruchomych -orientacja i przemieszczanie się w hipermarkecie, galerii handlowej -zachowywanie orientacji przestrzennej przy pokonywaniu placów, rynków -kształtowanie umiejętności odzyskiwania orientacji w momencie chwilowej jej utraty -samodzielnie trafianie do celu -dokonywanie drobnych zakupów/załatwianie drobnych spraw	

Poznanie zasad działalności miejskich i ogólnopolskich stowarzyszeń i organizacji pracujących na rzecz osób niepełnosprawnych	-doskonalenie umiejętności nawiązywania kontaktów interpersonalnych -umiejętność zdobywania i wykorzystywania potrzebnych informacji -trening savoir-vivre, stosowanie odpowiednich zwrotów grzecznościowych -zwracanie uwagi na przekaz werbalny i niewerbalny -załatwianie drobnych spraw w instytucjach użyteczności publicznej	
Poznanie zasad działania i praktycznego wykorzystania w orientacji przestrzennej elektronicznych pomocy	-poznanie instrukcji obsługi i zasad działania urządzeń wspomagających orientację przestrzenną osób niewidomych -samodzielne poruszanie się przy pomocy wykrywacza przeszkód MINITACT -samodzielne poruszanie się przy pomocy laski ULTRACANE -określenie możliwości i ograniczenia testowanych urządzeń	
Przygotowanie do samodzielnego odczytywania i tworzenia prostych map i planów	-poznanie podstawowych zasad tyflografiki -ćwiczenia w tworzeniu i odczytywaniu prostych rysunków wypukłych -czytanie prostych map /planów -próby samodzielnego tworzenia map/planów	

6. Procedury osiągnięcia celów:

1. Korzystanie ze słownych metod: opisu, pogadanki, rozmowy kierowanej dotyczących realizowanego zadania, obsługi urządzeń wspierających orientację.
2. Pokaz, demonstracja zasad działania pomocy tyfłotechnicznych
3. Wykorzystanie elektronicznych pomocy w orientacji i samodzielnym poruszaniu się
4. Ćwiczenie umiejętności w naturalnych warunkach i sytuacjach społecznych
5. Samodzielne rozwiązywanie zadań, przełamywanie własnych ograniczeń i lęków
6. Umotywowanie uczniów do aktywnej postawy podczas zajęć i dalszego samodoskonalenia

7. EWALUACJA

Kwestionariusz ewaluacyjny

Imię i nazwisko dziecka: .....

Data urodzenia: .....

Stan wzroku (właściwe podkreślić): niewidomy, ociemniały, słabo widzący

Schorzenia współwystępujące: upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, w stopniu umiarkowanym; zaburzona koordynacja ruchowa; inne, jakie: .....

Oznaczenia stopnia opanowania danej czynności:

ND - nie dotyczy (możliwości psychoruchowe ograniczone)

0 - nie wykonuje (nie chce, nie umie)

1 - wykonuje z pomocą słowną i dotykową

2 - wykonuje z pomocą słowną

3 - wykonuje samodzielnie

4 - wykonuje samodzielnie, za każdym razem, w różnych sytuacjach

<i>UMIĘJĘTNOŚĆ/ KRYTERIUM</i>	OCENA/ PUNKTACJA				
	ND	1	2	3	4
Bezpiecznie porusza się po schodach ruchomych					
Zna pobliski hipermarket, trafia do wybranych stoisk					
Utrzymuje kierunek przy pokonywaniu dużych przestrzeni otwartych					
Samodzielnie dokonuje zakupów, przestrzegając zasad i norm społecznych					
Załatwia drobne sprawy w instytucjach użyteczności publicznej (Urząd Miasta, PZN, Urząd Pracy, Bank PKO, itp.)					
Odzyskuje orientację w sytuacji jej chwilowej utraty – stosuje poznane zasady orientacji przestrzennej					
Posługuje się wykrywaczem przeszkód MINITACT – prawidłowo interpretuje wibracje					
Porusza się przy pomocy laski ULTRACANE – prawidłowo interpretuje wibracje					
Odczytuje proste mapy i plany, trafia do celu korzystając z nich					
Tworzy proste mapy i plany zgodnie z zasadami tyflografiki					
Wykorzystuje przekaz niewerbalny w kontaktach interpersonalnych					

EWALUACJA

Uwagi wynikające z dotychczasowej pracy z uczniem i wnioski do dalszej pracy

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BIBLIOGRAFIA

1. Czesław Kupisiewicz „Dydaktyka ogólna”, Warszawa 2000r.
2. B. Beanich, L. Klaro-Celej, J. Marszczycho „, ABC Konstruowania indywidualnych programów Edukacyjnych”, Mazowieckie Samorządowe CDN, 2007
3. Andrea Erkert „, Zabawy rozwijające zmysły”, Jedność, Kielce 2004
4. J.J. Kwapiszowie „, Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych i słabo widzących- Poradnik metodyczny” WsiP, Warszawa 1990
5. Z. Sękowska „, Kształcenie dzieci niewidomych.” PWN, Warszawa 1974
6. INFORMATOR PRZEWODNIK OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ, PFRON, Warszawa 2007
7. VADEMECUM DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH Stan prawny na dzień 30.06.2007 z późniejszymi zmianami na dzień 12.04.2008 r., oprac. i wyd. Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Bydgoszczy
8. Chojecka, M. Magner, E. Szwedowska, s. E. Więckowska FSK „,Nauczanie niewidomych dzieci rysunku Przewodnik dla nauczycieli”, LASKI Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, Laski 2008
9. Kamila Miler – Zdanowska „, Zastosowanie planów w nauczaniu orientacji przestrzennej osób niewidomych” Szkoła Specjalna 4/2008, s.293-298
10. Rafał Charłampowicz, „,Elektroniczne pomoce w orientacji przestrzennej”, Tyfloświat Nr 1(3) 2009, s. 27-35
11. Marek Jakubowski, „,Tyflografika – historia i współczesność, metody i technologie”, Tyfloświat Nr 1 (3) 2009, s. 36-40
12. s. Elżbieta Więckowska FSK „,Zasady redagowania tyflografiki” Tyfloświat Nr 3(5) 2009, s. 7-13
13. s. Elżbieta Więckowska, „,Orientacja przestrzenna na stoliku ucznia” Nasze Dzieci Nr 1 (272) 2006, s. 26-44

TERAPIA LOGOPEDYCZNA

AUTOR: *Alina Siemianowska – Bloch*

Nazwa programu: „Barwa słowa”

1. Cel ogólny:

Umiejętność właściwego stosowania czynników prozodycznych mowy.

2. Cele szczegółowe:

- umiejętność właściwego akcentowania w języku polskim,
- różnicowanie akcentu wyrazowego i zdaniowego,
- poznanie i stosowanie czynników wpływających na
- prawidłowe akcentowanie,
- umiejętność stosowania właściwej intonacji,
- poznanie i stosowanie parametrów rytmu.
- poznanie i praktyczne stosowanie czynników awerbalnych w komunikacji,
- rozwój leksykalnej strony mowy.

3. Osoby objęte programem: terapia indywidualna 1 ucznia kl. I gimnazjum

4. Treści:

- Iloczas, wysokość i siła dźwięku jako elementy akcentowania sylab, wyrazów i intonacji zdaniowej.
- Akcent zdaniowy – logiczny.
- Akcent zdaniowy - uczuciowo – emocjonalny.
- Akcent wyrazowy w języku polskim – prawidłowość i odstępstwa.
- Enklityki i proklityki jako wyrazy nieakcentowane samodzielnie.
- Znaczenie intonacji.
- Intonacja rosnąca i opadająca.
- Znaki przestankowe, a przebieg intonacji
  - znak zapytania,
  - kropka,
  - przecinek,
  - średnik, wielokropek,
  - myślnik nawias i cudzysłów,
  - wykrzyknik.
- Rytm mowy.

- Znaczenie postawy artykulacyjnej w komunikacji werbalnej.
- Rozwój leksykalnej strony mowy.
- Mowa ciała - aspekty niewerbalne:
  - gest,
  - mimika,
  - ruchy ciała,
  - postawa i ukierunkowanie ciała,
  - przestrzeń interpersonalna ich znaczenie w komunikacji.
- Umiejętność słuchania w procesie nadawania i odbierania mowy.

Przykładowy arkusz diagnostyczny
Karta logopedyczna

1. Imię i nazwisko.....
2. Data urodzenia..... klasa.....
3. Adres zamieszkania.....
4. Stan zdrowia – funkcjonalny słuch, wzrok oraz orzeczenie lub opinia Poradni
Pedagogiczno-Psychologicznej
.....
.....
.....
5. Dane o rodzinie:* ojciec: imię..... wiek..... ..stan zdrowia.....
* matka: imię..... wiek..... stan zdrowia.....
* rodzeństwo: imiona.....wiek.....
stan zdrowia.....
6. Dane z wywiadu dotyczącego przebiegu psychoruchowego i dotychczasowego
rozwoju mowy.....
.....
.....
7. Badanie oddechu:
statycznego.....
mownego.....
przeponowego.....
8. Badanie głosu i fonacji:
czasu:.....
czystości dźwięku.....
wysokości głosu.....
siły głosu.....
9. Badanie budowy i motoryki artykulatorów
wargi.....
szczęka .....
podniebienie miękkie .....
podniebienie twarde .....
język.....
żuchwa.....

10. Badanie artykulacji głosek w izolacji ze szczególnym uwzględnieniem głosek dentalizowanych
- samogłoski: a,o,u,e,y,i,ę, ą .....
  - spółgłoski: wargowe m,m',p,p'b,b' .....
  - wargowo – zębowe f,f',w,w' .....
  - przedniojęzykowo-wargowe: t,d,n,s,z,c,.....
  - przedniojęzykowo-dziąsłowe: s,z,c, r,l.....
  - środkowojęzykowe ś,ż,ć, ,k',g',ń,l' .....
  - tylnojęzykowe: k,g, ...

11. Poprawność artykulacyjna poszczególnych głosek w różnych pozycjach w wyrazach (A. Balejko)

1. autobus	26. żrebak
2. okno	27. sanki
3. ul	28. świnka
4. lew	29. dzbanek
5. myszy	30. dziewczynka
6. igła	31. cytryna
7. zając	32. ciele
8. ręce	33. lampa
9. bałwan	34. liść
10. bilet	35. choinka
11. parasol	36. grabie
12. pies	37. gitara
13. mak	38. kot
14. miska	39. kiełbasa
15. wanna	40. żaba
16. wiadro	41. szczotka
17. fajka	42. ryby
18. filiżanka	43. drzwi
19. jabłko	44. czapka
20. dom	45. dżdżownica
21. traktor	
22. nogi	
23. nitka	
24. ławka	
25. zegar	

- + prawidłowa
- nieprawidłowa

Ocena artykulacji:.....

12. Badanie leksykalnej strony mowy:

Zrozumiałość wypowiedzi oraz umiejętność słuchania –tekst 10 zdaniowy, o zróżnicowanej tematyce w zależności od poziomu intelektualnego i zainteresowań ucznia.

Ocena:.....

Nadawanie mowy – wybór tematyki dokonany przez ucznia.

Ocena:.....

13. Badanie prozodii (tekst dialogowy o dużym zabarwieniu emocjonalnym):

- a) rytm:.....
- b) akcent:.....
- c) tempo:.....
- d) intonacja:.....

14. Elementy niewerbalne mowy wzbogacające komunikację:

gest.....

mimika.....

postawa i ukierunkowanie ciała.....

ruchy ciała.....

przestrzeń interpersonalna.....

15. Zalecane konsultacje specjalistyczne:

- a) ortodontyczna
- b) foniatryczna
- c) audiologiczna
- d) psychologiczna
- e) neurologiczna

16. Diagnoza:.....

.....

.....

TERAPIA PSYCHOLOGICZNA

AUTOR: *Joanna Michalska - Wentowska*

1.Potrzeba realizacji programu innowacyjnego:

Analiza poprzez zabawę, podobnie jak analiza dorosłych poprzez systematyczne traktowanie sytuacji rzeczywistej jako sytuację przeniesieniową i odnoszenia jej do sytuacji, które faktycznie zostały przeżyte lub wyobrażone, daje dziecku możliwość całkowitego przeżycia i przepracowania sytuacji rzeczywistej w fantazjach. Robiąc to i odkrywając swoje wczesno - dziecięce doświadczenia i pierwotne podłoże seksualnego rozwoju, analiza pozwala pozbyć się fiksacji i skorygować błędy rozwojowe.

2.Cel terapii

Terapia dzieci, szybciej niż u dorosłych, prowadzi do zmiany charakteru, szybszy jest dostęp do procesów pierwotnych nieświadomości, łatwiejsza niwelacja siły superego, konieczna jest jednoczesna współpraca z rodzicami. Indywidualna terapia psychologiczna stawia sobie za cel:

- uzyskanie trwałych zmian struktury osobowości,
- zmianę przeżywania oraz zachowania na przynoszącą więcej satysfakcji zarówno sobie jak i otoczeniu,
- rozumienie siebie i własnych stanów emocjonalnych.

3. Osoby objęte programem:

Dzieci z klasy czwartej szkoły podstawowej.

4.Diagnoza

Wywiad psychologiczny z rodzicami, metoda projekcyjna – psychorysunek.

5.Rezultaty terapii:

Przepracowanie dylematów rozwojowych; zwiększony wgląd; ustąpienie objawów, trudności; umiejętność pracy w grupie, wyrażania uczuć i świadomego przeżywania emocji.

Procedury osiągnięcia celów: systematyczne spotkania indywidualne.

Inne materiały opracowane na potrzeby realizacji programu:

- karta konsultacji psychologicznej, diagnoza psychologiczna

6.Ewaluacja:

Terapia indywidualna nie jest techniką całkowicie mierzalną, gdyż jako tak pojęta zmiana zdeterminowana jest charakterologicznie, osobowościowo, jednak wymierne są pewne aspekty radzenia sobie dziecka, jego mechanizmów obronnych oraz występujących objawów.

Każde dziecko objęte terapią będzie na początku diagnozowane, wyznaczone będą kierunki pracy terapeutycznej, a efekty relacji terapeutycznej będą monitorowane

KARTA KONSULTACJI PSYCHOLOGICZNEJ

DATA	GODZINA OD-DO	PODPIS PROWADZĄCEGO

DANE UCZNIĄ

NAZWISKO I IMIĘ	
ADRES ZAMIESZKANIA	
DATA URODZIN	
PESEL	

OCENA OSOBOWOŚCI

NAZWA TESTU/PRÓBY/WYWIADU	WYNIK

OCENA POZIOMU DOJRZAŁOŚCI SPOŁECZNEJ

NAZWA TESTU/PRÓBY/WYWIADU	WYNIK

OPINIA KOŃCOWA

.....
(MIEJSCOWOŚĆ, DATA)

.....
(PODPIS PSYCHOLOGA)

KARTA MONITORINGU PSYCHOLOGICZNEGO

DATA	GODZINA OD-DO	PODPIS PROWADZĄCEGO

DANE UCZNIĄ

NAZWISKO I IMIĘ	
SZKOŁA/KLASA	

OCENA PRACY W ROZWOJU OSOBOWOŚCI*

1	2	3	4	5	6

WYNIK MONITORINGU – OCENA OPISOWA

OCENA POZIOMU DOJRZAŁOŚCI SPOŁECZNEJ*

1	2	3	4	5	6

WYNIK MONITORINGU – OCENA OPISOWA

.....
(MIEJSCOWOŚĆ, DATA)

.....
(PODPIS PSYCHOLOGA)

* Ocena punktowa gdzie 1 – oznacza bardzo źle a 6 – bardzo dobrze

ANKIETA EWALUACYJNA

DATA	GODZINA OD-DO	PODPIS PROWADZĄCEGO

DANE UCZNIĄ

NAZWISKO I IMIĘ	
SZKOŁA/KLASA	

OCENA OSOBOWOŚCI

NARZĘDZIA BADAWCZE	WYNIK

OCENA POZIOMU DOJRZAŁOŚCI SPOŁECZNEJ

NARZĘDZIA BADAWCZE	WYNIK

OPINIA KOŃCOWA

.....
(MIEJSCOWOŚĆ, DATA)

.....
(PODPIS PSYCHOLOGA)

TERAPIA PEDAGOGICZNA

AUTORZY: *Joanna Michalska - Wentowska, Katarzyna Gerlach,*

Anna Wodzyńska

W tej części programu będzie realizowana terapia pedagogiczna. Najogólniej można ją określić jako działanie mające na celu rozpoznanie potrzeb ucznia i umożliwienie mu ich zaspokajania. Istotne jest tu również rozpoznawanie przyczyn trudności jakie napotyka dziecko, w celu skutecznego ich eliminowania. Chcąc dokładniej określić pojęcie terapii pedagogicznej warto przytoczyć znaczenie definicyjne, które określa ją jako: całość oddziaływań pedagogicznych stosowanych wobec dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Oddziaływania te mają charakter zajęć korekcyjno – kompensacyjnych, ukierunkowanych:

- z jednej strony na usprawnianie zaburzonych funkcji – **korekcja**
- z drugiej strony na wspomaganie funkcji dobrze rozwijających się, tak aby mogły być wsparciem dla funkcji zaburzonych lub mogły je zastąpić – **kompensacja** (Skorek, 2005, s.7).

W oddziaływaniu terapeutycznym pedagoga korygowanie zaburzeń odbywa się głównie za pomocą środków pedagogicznych. Środki te, to dobrane odpowiednio do diagnozy:

- sytuacje wychowawcze, w których wykorzystuje się zadania, gry, zabawy, inscenizacje stwarzające dziecku korzystne warunki rozwoju

Postępowanie terapeutyczne składa się z:

- zaspokajania potrzeb
- wyzwalania pozytywnych zmian motywacyjnych
- korygowania zaburzonych funkcji
- kompensowania braków poszczególnych funkcji
- oparcia się na najmocniejszych stronach

Cele ogólne terapii pedagogicznej:

1. Dobór optymalnych form pracy z dzieckiem niewidomym i słabowidzącym.
2. Kompensowanie i usprawnianie funkcji poznawczych i ruchowych.
3. Zaspokajanie potrzeb ucznia oraz łagodzenie napięć emocjonalnych.
4. Budzenie motywacji do działania.
5. Rozwijanie umiejętności społecznych i komunikacyjnych.
6. Jak najlepsze rozwinięcie się ucznia na miarę jego możliwości.
7. Wytworzenie się poczucia sprawstwa i odpowiedzialności za własne działania.

8. Wytworzenie pozytywnej postawy społecznej, ukształtowanie umiejętności współżycia i współdziałania z otoczeniem.

Osoby objęte programem:

Uczniowie klasy I klasy liceum

Diagnoza:

Diagnoza indywidualna w celu wyłonienia uczniów, którzy powinni być objęci (oprócz zajęć grupowych) terapią indywidualną. Metoda stosowana w celach diagnostycznych to wywiad.

Procedury osiągnięcia celów:

Praca terapeutyczna oparta na zasadach terapii pedagogicznej.

Inne materiały opracowane na potrzeby realizacji programu:

- kwestionariusz wywiadu
- karta obserwacji

Rezultaty terapii:

- twórcze myślenie
- rozwinięcie się umiejętności komunikacyjnych
- rozwinięcie się empatii
- osiągnięcie dojrzałości społecznej, emocjonalnej, społecznej
- zaspokojenie potrzeb psychicznych, emocjonalnych i społecznych
- zwiększenie motywacji
- kompensacja
- korekcja
- aktywność wychowanka

Ewaluacja:

Monitorowanie efektów terapeutycznych.

U uczniów liceum bardzo ważna jest tutaj aktywność myślowa. Zwiększająca się ich orientacja w różnych dziedzinach doprowadza do wytwarzania się określonych zainteresowań. Zainteresowania stanowią ważny element osobowości człowieka, ponieważ aktywizują i ukierunkowują jego działalność. Dlatego na tym etapie warto skupić się oprócz dalszego rozwijania umiejętności społecznych, na rozwijaniu zainteresowań.

Cele ogólne:

1. Uświadomienie przez ucznia własnych potencjałów.
2. Rozwijanie twórczego myślenia.
3. Uwalnianie zablokowanych uczuć.

4. Wytworzenie nawyku kontaktu z kulturą i sztuką.
5. Osiągnięcie dojrzałości.

Cele terapeutyczne:

1. Twórcze rozwiązywanie problemów.
2. Doprowadzenie do osiągnięcia dojrzałości emocjonalnej.
3. Umiejętność nazywania uczuć, wrażeń i wyrażania poglądów.
4. Umiejętność rozpoznawania swoich potrzeb i zaspokajania ich.
5. Umiejętność radzenia sobie ze stresem i odpowiedniego reagowania na zachowania agresywne.
6. Osiągnięcie dojrzałości psychicznej, emocjonalnej i społecznej.

PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE ZAJĘĆ

Przykładowy scenariusz zajęć: rehabilitacja wzroku

Autor: Maria Drzewiecka

Temat: Rozróżnianie i identyfikowanie siebie i innych osób na zdjęciach –
ćwiczenie funkcji optycznych i spostrzeżeńowych.

1. Data
2. Prowadzący
3. Informacja o dziecku
4. Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna
5. Diagnoza okulistyczna

Diagnoza rehabilitacyjna

.....

CEL	CZYNNOŚĆ WZROKOWA MATERIAŁY -ŚRODKI DYDAKTYCZNE		TOK	REAKCJA
1. Uczeń ma identyfikować siebie na zdjęciach:	Identyfikowanie swojego zdjęcia. Barwne fotografie ludzi znanych uczniowi (indywidualne) oraz zdjęcie ucznia. Barwne fotografie przedstawiające 2-3 osoby, z których jedna to uczeń.		U. siedzi przy stoliku. N. pokazuje uczniowi jego ostatnie zdjęcie, prosi o wskazanie palcem np. głowy, nosa, uszu, rąk, nóg, itp. N. kładzie przed uczniem barwne zdjęcie znanych mu osób i powtarza polecenie. N. kładzie przed uczniem w dowolnej kolejności 3 różne fotografie przedstawiające pojedyncze osoby, z których jedną jest uczeń. Prosi o pokazanie zdjęcia ucznia. N. kładzie przed uczniem zdjęcie grupy 3 (lub więcej) osób, z których jedną jest uczeń i prosi o określenie liczby osób na zdjęciu	U. wskazuje wyszczególnione części i omawia wskazówki wzrokowe potrzebne do rozpoznania osób. U. przedstawia wzrokowe wskazówki pomagające mu w rozpoznawaniu innych ludzi. U. znajduje swoje zdjęcie. U. podaje poprawną liczbę osób i potrafi wyodrębnić siebie samego.

			N. powtarza powyższe ćwiczenie, polecając uczniowi nazwanie osób.	U. identyfikuje wszystkie osoby na fotografii.
2. Uczeń ma odnajdować określone osoby na zdjęciu grupowym.	Identyfikowanie znanych sobie osób na fotografiach.	Barwne i czarno-białe fotografie osób znanych uczniowi (zdjęcia indywidualne).	U. siedzi przy stoliku.	U. identyfikuje siebie na zdjęciu i znajduje siebie na fotografii grupowej.
		Barwne i czarno-białe fotografie tych samych ludzi w małych, grupach.	N. pokazuje uczniowi jego zdjęcie i prosi o określenie kto na nim jest oraz fotografię, na której znajduje się on w otoczeniu kilku osób, i prosi o wskazanie na niej siebie. N. z różnymi znanymi uczniowi osobami, zarówno na fotografiach indywidualnych, jak i grupowych. N. powtarza powyższe ćwiczenia używając zdjęć czarno-białych.	U. identyfikuje ludzi na zdjęciach indywidualnych i grupowych. U. – reakcje jak powyżej.
Uwaga: identyczne ćwiczenie należy wykonać wykorzystując fotosy aktorów, znanych postaci filmu wyciętych z gazet, uwzględniając korelację z realizacją treści programowych np. ciemna therapy.				

Przykładowy scenariusz zajęć– logoterapia

Autor: Alina Siemianowska-Bloch

Temat: Znaki przestankowe, a przebieg intonacji.

Cele:

- Stosowanie właściwej intonacji w różnych typach zdań.
- Utrwalenie znajomości znaków przestankowych.
- Umiejętność stosowania intonacji rosnącej i opadającej.
- Intonacja a typ informacji np. stwierdzenie, rozkaz, pytanie, w tym samym treściowo zdaniu.
- Rozwijanie leksykalnej strony mowy.
- Utrwalanie prawidłowej artykulacji.

Forma zajęć: indywidualna

Metoda: ćwiczeniowa

Przebieg zajęć:

1. Ćwiczenia aparatu artykulacyjnego:

- ćwiczenia czynne artykulatorów w celu rozluźnienia narządów mowy,
- ćwiczenia dynamiki i precyzji kinestezji artykulacyjnej.

2. Ćwiczenia oddechowe:

- ćwiczenia oddechu przeponowo – żebrowego,
- ćwiczenia oddechu tzw. „porcjowanego”,
- ćwiczenia oddechu mownego z tzw. „rezerwą oddechową”.

3. Ćwiczenia fonacyjne:

- wydłużanie czasu trwania fonacji,
- różnicowanie wysokości głosu,
- ćwiczenia natężenia dźwięku.

4. Ćwiczenia prozodyczne mowy:

- przypomnienie niektórych znaków przestankowych: znak zapytania,
kropka,
przecinek,
średnik,
wielokropek,
wykrzyknik,
myślnik,
nawias, cudzysłów.
- ćwiczenia intonacji wznoszącej,
- ćwiczenia intonacji opadającej,
- ćwiczenia zniżania i podwyższania głosu,
- ćwiczenia zawieszania głosu,
- ćwiczenia zmiany wysokości głosu dla zdania wtrąconego,
- ćwiczenia antykadencji w zdaniach pytających,
- ćwiczenia kadencji w zdaniach oznajmujących,
- ćwiczenia zawieszenia głosu w zdaniach, w których występuje wielokropek,
- ćwiczenia specjalnej intonacji dla zdań z jednym, dwoma lub trzema wykrzyknikami.

4. Ćwiczenia artykulacyjnej i leksykalnej strony mowy:

- ćwiczenia poprawnej artykulacji wyrazów wielosylabowych i grup spółgłoskowych z wykorzystaniem wcześniejszego materiału tekstowego,
- omawianie, wyjaśnianie znaczenia wyrazów i pojęć nieznanymi, rzadko używanymi

5. Ćwiczenia utrwalające – powtarzanie i nagrywanie zdań zawierających różne znaki przestankowe, odsłuchiwanie i analizowanie ich intonacji.

PRZYKŁADOWY KONSPEKT ZAJĘĆ – orientacja przestrzenna

Autor: Justyna Kranc

Temat zajęć: Bezpieczne pokonywanie schodów ruchomych

Cel ogólny:

Uczeń potrafi samodzielnie poruszać się po schodach ruchomych – wjeżdżać i zjeżdżać

Cele szczegółowe:

1. Uczeń zna miejsca, w których najczęściej znajdują się schody ruchome.
2. Uczeń pozna zasadę działania ruchomych schodów i platform
3. Potrafi rozpoznać je na podstawie informacji zmysłowych
4. Uczeń umie określić kierunek jazdy schodów
5. Potrafi bezpiecznie wejść i zejść ze schodów
6. Uczeń zajmie prawidłową pozycję podczas jazdy schodami
7. Rozumie potrzebę przełamywania własnych ograniczeń i lęków podczas nauki nowej umiejętności

Część wstępna:

1. Powitanie
2. Przedstawienie tematu zajęć
3. Uświadomienie znaczenia opanowania tej umiejętności dla zmniejszenia ograniczeń w samodzielnym poruszaniu się
4. Umotywowanie do aktywnej postawy podczas zajęć

Część realizacja:

1. Nauczyciel omawia budowę oraz zasady działania schodów ruchomych, wymienia miejsca, w których występują
2. Przedstawia informacje pozwalające na rozpoznanie schodów ruchomych
3. Uczeń przy pomocy wrażeń słuchowych, dotykowych (wzrokowych) odnajduje schody
4. Przy pomocy wskazówek nauczyciela podchodzi do schodów i bezpiecznie się przed nimi ustawia
5. Uczeń podchodzi z boku do schodów, ustawia się na płycie i sprawdza ich szerokość
6. Określa kierunek jazdy i wielkość płaszczyzny poziomej
7. Nauczyciel omawia technikę bezpiecznego wchodzenia i schodzenia ze schodów oraz prawidłową pozycję podczas jazdy

8. Uczeń chwyta poręcz lekko między palcami, laskę trzyma w ustawieniu diagonalnym, przy wejściu na schody pochyla sylwetkę lekko do przodu.
9. Nauczyciel asekuje pierwszy krok ucznia stojąc bardzo blisko, korygując ewentualne błędy
10. Podczas jazdy uczeń trzyma laskę na stopniu przed sobą dla uzyskania informacji o końcu schodów, kontroluje również poręcz
11. Przy schodzeniu odchyła sylwetkę lekko do tyłu, odchodzi kilka kroków by nie blokować schodów
12. Naukę rozpoczyna się od jazdy w górę, a po przełamaniu lęku jazdę w dół.
13. Nauczyciel stopniowo ogranicza swoją pomoc dotykową i słowną

CZEŚĆ KOŃCOWA

Po kilkukrotnym prawidłowym zastosowaniu techniki, uczeń samodzielnie pokonuje schody ruchome w górę i w dół. Nauczyciel asekuje te próby.

Uczeń ocenia stopień trudności poszczególnych elementów techniki oraz dokonuje samooceny.

Nauczyciel ocenia aktywność ucznia podczas zajęć i stopień opanowania umiejętności. (wskazuje mocne i słabe strony)

Metody nauczania wykorzystane w czasie zajęć:

- słowne – opis
- obserwacyjne – pokaz, demonstracja
- praktyczne – ćwiczenie, praktycznego działania
- sytuacyjne i symulacyjne

Środki dydaktyczne: laska jednolita nieskładana

Forma pracy: indywidualna, zróżnicowana